

Mednarodna primerjava višjega strokovnega izobraževanja

Rezultat v okviru projekta »Modernizacija srednjega poklicnega in strokovnega izobraževanja vključno z vajeništvom, prenova višješolskih študijskih programov ter vzpostavitvev digitalno podprtih učnih mest 2022–2026«

December 2023

Mednarodna primerjava višjega strokovnega izobraževanja

PRI PRIPRAVI POROČILA SO SODELOVALI:

Sodelavec Centra RS za poklicno izobraževanje:

Matej Urbančič

Zunanji sodelavci:

Zala Gruden, Anita Pance, Nina Kristl

Urednik:

Matej Urbančič

Jezikovni pregled:

Amidas d. o. o.

Center RS za poklicno izobraževanje

Ljubljana, december 2023

Projekt sofinancirata Republika Slovenija, Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje, in Evropska unija – NextGenerationEU. Projekt se izvaja skladno z načrtom v okviru razvojnega področja »Pametna, trajnostna in vključujoča rast«, komponente Krepitev kompetenc, zlasti digitalnih in tistih, ki jih zahtevajo novi poklici in zeleni prehod (C3 K5), ukrepov: reforma C. Modernizacija srednjega poklicnega in strokovnega izobraževanja vključno z vajeništvom, prenova višješolskih študijskih programov ter vzpostavitev digitalno podprtih učnih mest in investicija G. Krepitev sodelovanja med izobraževalnim sistemom in trgom dela: projekt Modernizacija srednjega poklicnega in strokovnega izobraževanja vključno z vajeništvom, prenova višješolskih študijskih programov ter vzpostavitev digitalno podprtih učnih mest.

Kataložni zapis o publikaciji (CIP) pripravili v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani

COBISS.SI-ID 204130819

ISBN 978-961-7139-48-8 (PDF)

Kazalo

1. O projektu	5
2. Uvod.....	7
3. Namen in cilji poročila	8
4. Izvedba mednarodne primerjave.....	9
4.1. Kriteriji za izbor držav	9
4.2. Metode zbiranja podatkov	11
5. Terciarno izobraževanje v evropskem prostoru in EOK 5	11
5.1. Evropski strateški dokumenti in mednarodne razvojne perspektive	18
6. Opis VSI v izbranih državah.....	20
6.1. Osnovni pregled značilnosti vključenih držav	20
6.2. Študij na terciarni ravni	31
6.3. Financiranje programov PSI in dostopnost do izobraževanja	32
6.4. Predvidevanje potreb na trgu dela.....	35
6.5. Vstopni pogoji v višje strokovno izobraževanje	38
6.6. Vrste programov višjega strokovnega izobraževanja	40
6.7. Politika vseživljenjskega učenja in izobraževanje odraslih	44
6.8. Tipične kvalifikacije, pridobljene na EOK 5.....	47
6.9. Internacionalizacija višjega strokovnega izobraževanja	49
6.10. Umeščenost v sistem, prehodnost in relacija do visokega šolstva	50
7. Izzivi višjega strokovnega izobraževanja	51
8. Sklepne ugotovitve.....	54
9. Viri in literatura	58
10. Priloge.....	65
10.1. Organizacije, povezane s poklicnim izobraževanjem v državah EU.....	65
10.2. Ključne industrije v državi.....	66
10.3. Glavne izobraževalne ustanove	67

Kazalo razpredelnic

<i>Razpredelnica 1: Kodna shema ISCED-P, s poudarjenima ravnema 4 in 5.....</i>	14
<i>Razpredelnica 2: Pregled ravni ISCED 4 in 5.....</i>	15
<i>Razpredelnica 3: Primerjava ravni ISCED 4 in 5.....</i>	16
<i>Razpredelnica 4: Ravni ISCED, opredeljene na EOK 5.....</i>	17
<i>Razpredelnica 5: Ključne industrije v državi.....</i>	21
<i>Razpredelnica 6: Dostopnost PSI v izbranih državah EU.....</i>	33
<i>Razpredelnica 7: Zahteve za vpis v višješolske programe ravni EOK 5.....</i>	39
<i>Razpredelnica 8: Vrste programov na ravneh ISCED 4 in 5.....</i>	40
<i>Razpredelnica 9: Programi in področja programov na ravneh ISCED 4–5.....</i>	41
<i>Razpredelnica 10: PSI in izobraževanje odraslih v izbranih državah EU.....</i>	45
<i>Razpredelnica 11: Delež učenja ob delu v poklicnih programih v izbranih državah EU</i>	46
<i>Razpredelnica 12: Udeležba pri pridobivanju tipičnih področij kvalifikacij.....</i>	47
<i>Razpredelnica 13: Internacionalizacija izobraževanja v izbranih državah EU.....</i>	50
<i>Razpredelnica 14: Prehodi na EOK 5 in možnosti nadaljnjega izobraževanja.....</i>	51

1. O projektu

Projekt »*Modernizacija srednjega poklicnega in strokovnega izobraževanja vključno z vajeništvom, prenova višješolskih študijskih programov ter vzpostavitev digitalno podprtih učnih mest 2022–2026*« je financiran v okviru Načrta za okrevanje in odpornost (NOO), ki je nacionalni program reform in naložb, s katerimi se blažijo gospodarske in socialne posledice pandemije covid-19 v Sloveniji. Namen načrtovanih ukrepov NOO je do leta 2026 podpreti dolgoročno trajnostno rast in nasloviti izzive zelenega in digitalnega prehoda.

Temeljni cilj projekta je modernizirati poklicno in strokovno izobraževanje (v nadaljevanju: PSI) na način, ki bo omogočal krepitev kompetenc za digitalni in zeleni prehod, večjo prilagodljivost, odpornost in odzivnost PSI na potrebe trga dela, okolja in posledično izboljšanje njegove relevantnosti za gospodarsko okrevanje, zvišanje produktivnosti ter uravnotežen družbeni, okoljski in gospodarski razvoj.

V okviru projekta se izvajajo naslednje aktivnosti:

- aktivnost 1: Kompetence in kvalifikacije za digitalni in zeleni prehod,
- aktivnost 2: Kakovost načrtovanja in izvedbe programov srednjega PSI na ravni izvajalcev,
- aktivnost 3: Nadaljnji razvoj vajeništva in povezava šol s podjetji,
- aktivnost 4: Digitalno podprta učna mesta na področju zdravstva in socialnega varstva ter predšolske vzgoje,
- **aktivnost 5: Prenova višješolskih študijskih programov (za zeleni in digitalni prehod) in**
- aktivnost 6: Izvedba dogodkov za povečanje atraktivnosti ter kakovosti PSI.

Dokument *Mednarodna primerjava višješolskega strokovnega izobraževanja* je drugi izmed rezultatov, ki so nastali v okviru projektne Aktivnosti 5: Prenova višješolskih študijskih programov za zeleni in digitalni prehod. Vsebina tega dokumenta sovпада in se dopolnjuje z raziskavo *Sistemske ureditve v izbranih EU državah in izzivi sodobnega PSI v Sloveniji*, ki je objavljena kot ločen dokument, čeprav so vsebinske in metodološke povezave med njima skupaj načrtovane. V *Študiji o sistemski ureditvi PSI v izbranih državah EU* (v nadaljevanju: *študija*) je za celovito razumevanje PSI v

izbranih državah vključeno srednješolsko poklicno in strokovno izobraževanje (EOK 3 in 4), višješolsko izobraževanje in širše kvalifikacije na EOK 5. Mednarodna primerjava gradi na podatkih študije, vsebina pa osredotočena le na višješolsko strokovno izobraževanje (v nadaljevanju: VSI).

2. Uvod

Mednarodna primerjava višjega strokovnega izobraževanja v izbranih državah EU omogoča vpogled v sistemske ureditve VSI v izbranih državah (Finska, Danska, Švedska, Estonija, Avstrija, Švica, Nizozemska, Francija, Hrvaška in Portugalska). Raziskava omogoča pregled izzivov na področju VSI, s katerimi se v posameznih državah soočajo, in pristope, ki so jih za razreševanje uporabili. Ugotovitve bodo umeščene v kontekst razmisleka o podobnih vprašanjih v Sloveniji in bodo pomembno prispevale k iskanju sistemskih rešitev pri prenovi te ravni izobraževanja. Izkušnje izbranih držav s spopadanjem z izzivi na področju poklicnega in strokovnega izobraževanja (v nadaljevanju: PSI) pomenijo pomembno podporo prenovi *Izhodišč za pripravo višješolskih študijskih programov* (v nadaljevanju: *izhodišč*) in programov nadaljnega usposabljanja na tej ravni.

V ta namen je bila pripravljena Študija za pregled sistemskih ureditev PSI v izbranih državah, izzivov, s kateri se na področju PSI v izbranih državah srečujejo, in njihovih pristopov k razreševanju. Poglobljene študije sistemske ureditve PSI so predstavljene v ločenih (delnih) poročilih za vsako državo, ki so v prilogah te študije. Na podlagi zbranih opisov so bili posebej pregledani in preučeni podatki, ki se nanašajo na EOK 5.

Ta dokument v začetnem poglavju predstavlja namen in cilje poročila. Sledi poglavje o izvedbi študije, v katerem so predstavljeni kriteriji za izbor držav in metoda zbiranja podatkov. V petem poglavju smo predstavili posamezne sistemske značilnosti ureditev VSI v posameznih državah, s poudarkom na prikazu podobnosti in razlik med izobraževalnimi sistemi VSI. Sledi šesto poglavje, v katerem so opredeljeni izzivi na tem področju po izbranih državah in v Sloveniji, temu pa sledi sklepno poglavje, v katerem odpiramo prostor za razmislek o ključnih izzivih in razvojnih usmeritvah v razvoju VSI po državah v razmerju do izzivov v razvoju VSI v Sloveniji.

3. Namen in cilji poročila

Osnovni namen mednarodne primerjave (v nadaljevanju: *primerjave*) je podkrepiti dejavnosti, načrtovane za nadaljnji razvoj sistema višjega strokovnega izobraževanja (VSI). Ta se kaže predvsem v analizi ureditve PSI na izbranih področjih in za izbrane evropske države, razvojnih dosežkov in perspektiv (Cedefop, OECD), pri čemer je cilj pripraviti podporni dokument za posodobitev oziroma pripravo novih *izhodišč* ter s tem za posodobitev procesa načrtovanja in priprave višješolskih študijskih programov.

Predvsem so pomembne razvojne usmeritve na področju PSI in značilnosti izobraževalnih programov znotraj držav EU ter določitev možnosti vzpostavljanja učinkovitega sodelovanja med socialnimi partnerji od hitrega zaznavanja potreb gospodarstva do odziva nanje v obliki hitrih prilagoditev izobraževalnih programov.

Cilji mednarodne primerjave so:

- predstaviti značilnosti izobraževalnih sistemov na EOK 5 v izbranih državah EU,
- primerjati umeščenost poklicnega srednješolskega in višješolskega izobraževanja na EOK 5 v sistem izobraževanja v izbranih evropskih državah ter opredeliti relacije do srednjega in visokošolskega izobraževanja,
- predstaviti programe EOK 5 na evropski ravni ter predstaviti značilnosti in rešitve teh programov v izbranih državah EU,
- primerjati tipične kvalifikacije, pridobljene na EOK 5,
- pripraviti pregled razvojnih usmeritev VSI v izbranih državah EU ter razvojnih dosežkov in perspektive,
- primerjati možnosti in način izvajanja študija, praktičnega izobraževanja in vajeništva.

4. Izvedba mednarodne primerjave

Raziskava je bila izvedena med 1. junijem 2023 in 30. novembrom 2023.

V okviru *študije*, za katero so bila po enotnih smernicah pripravljena delna poročila (ang. country fiches), so bili zbrani tudi podatki o izobraževanju na višješolski ravni, specifično za kratke cikle visokošolskega izobraževanja (EOK 5) (ang. short cycle – kratki strokovni študij). Ta poročila vključujejo uvodni opis konteksta PSI v posamezni državi, ključne značilnosti PSI in izzive, s katerimi se v državah srečujejo, glavne cilje politike in kaj jih spodbuja ter aktualne oziroma načrtovane reforme, pomembne za razvoj PSI. Reforme so vezane na celotno vertikalno PSI, torej vključujejo tudi VSI. Opisom sledijo zbrani statistični podatki po državah, osrednji del pa so vsebine, opredeljene s smernicami raziskave. Za razliko od *študije*, katere namen je celovito razumevanje sistema PSI v izbranih državah, je ta dokument usmerjen predvsem na pregled višjega strokovnega izobraževanja in kvalifikacij na EOK 5 (celotna poročila posameznih držav so objavljena kot priloge *študije*). Za mednarodno primerjavo so bili uporabljeni dokumenti Cedefop (2023), Eurydice (2023) in OECD (2023) za izbrane države.

4.1. Kriteriji za izbor držav

Izbor držav za mednarodno primerjavo VSI je bil izvedben v skladu s *študijo*, ki je bila v okviru projekta pripravljena kot ločeno poročilo. Za obe, *študijo* in *primerjavo*, je bilo pri izboru držav upoštevanih več kriterijev. Zajete so posamezne (reprezentativne) države iz večine klastrov / skupin držav (glej Cedefop, Vocational education and training in Europe 1995–2035) in sicer:

- nordijske države: *Finska, Danska* in *Švedska*,
- srednje- in južnoevropske države: *Hrvaška* in *Portugalska*,
- zahodnoevropske države z dualnim sistemom: *Avstrija* in *Švica*,
- druge zahodnoevropske države: *Nizozemska* in *Francija* in
- baltske države: *Estonija*.

V izbor so bile vključene velike evropske države (Francija), prav tako manjše in bolj primerljive s Slovenijo (Estonija in Finska), vključene so bile države, ki imajo

(relativno) stabilne sisteme PSI z dolgoletno tradicijo (Švica) ter nove članice EU, ki so že končale temeljite reforme v procesu osamosvajanja (Estonija in Hrvaška). V izboru so bile tudi sosednje države (Avstrija in Hrvaška), v katerih zaposlitev najde mnogo slovenskih diplomantov PSI. V študijo so za celovito razumevanje sistema v izbranih državah vključene vse ravni poklicnega izobraževanja, za pričujočo mednarodno primerjavo pa višješolska strokovna raven in deloma posrednja strokovna (izvaja se po končani srednji šoli), ker se nekatere izobraževalne vertikale prekrivajo.

Za višješolsko raven so vključene:

- *Finska*, ki na EOK 5 nima klasičnega višješolskega izobraževanja, predhodni programi te ravni so bili prekvalificirani v politehniške programe in visoke strokovne šole ter v vrsto nadaljevalnih poklicnih kvalifikacij in specializacij. Trenutno poteka obsežna reforma s poudarkom na kompetenčno zasnovanem kurikulumu in na ključnih kompetencah;
- *Danska*, katere višješolsko izobraževanje na rani EOK 5 vodi do strokovnih nazivov ter vrste krajših programov za odrasle;
- *Švedska*, ki ima razvito ponudbo tudi krajših programov na EOK 5, pripravljenih usklajeno s potrebami trga dela posameznih regij in prilagojeno zahtevam posameznih panog;
- *Hrvaška*, ki je na EOK 5 umestila tudi mojstrsko spričevalo in nekatere poklicne kvalifikacije, pridobljene na posrednji ravni;
- *Portugalska*, ki trenutno izvaja obsežno reformo programov na EOK 5;
- *Avstrija*, ki ima poleg dualnega izobraževanja tudi močno in ugledno šolsko poklicno izobraževanje, katerega končana raven omogoča tudi nadaljevanje študija na visokih strokovnih šolah in univerzah;
- *Švica*, ki ima poklicne oziroma strokovne programe in kvalifikacije močno razvite na vseh višjih ravneh EOK (ravni 5–8).
- *Nizozemska*, ki ima v izobraževanju postavljene temelje za tesno sodelovanje med poklicnim in visokim šolstvom, prav tako ima višješolsko izobraževanje močno vpeto v visokošolsko;
- *Francija*, ki ima dolgoletno tradicijo izvajanja programov PSI na EOK 5, a z aktualno prenovo ob pripravljanju mladih za vstop na trg dela najuspešnejše usmerja tudi v priprave na nadaljevanje študija na visokošolski ravni. Pri tem uvaja novosti za izboljšanje izvajanja vajeništva na višjih ravneh, s priznavanjem neformalno in priložnostno pridobljenega znanja in uvajanje

- t. i. fleksibilne strukture kvalifikacij, ki so med kvalifikacijami prenosljive in so namenjene spodbujanju vseživljenjskega učenja;
- *Estonija*, ki do nedavnega na EOK 5 sistemsko ni poznala formalnih šolskih programov in kvalifikacij.

Nabor držav, vključenih v raziskavo, omogoča vpogled v raznolike sisteme PSI, z bolj ali manj uspešno delujočim socialnim partnerstvom, različnimi vlogami socialnih partnerjev, različnimi upravljavskimi strukturami (ang. governance) ter različno delujočimi razmerji med izobraževanjem in trgom dela.

4.2. Metode zbiranja podatkov

Pregled sistemskih ureditev v PSI v izbranih državah je bil zasnovan za namen sistematičnega pregleda literature s področja (ang. desk research) oziroma s sistematičnim zbiranjem in povzemanjem podatkov iz preglednih študij v angleškem jeziku in v nacionalnih jezikih izbranih držav, ki jih pripravljajo Cedefop, Eurydice, Evropska komisija, OECD in drugi. Kot rezultat so bila pripravljena pregledna poročila o sistemu PSI v posameznih državah (ang. country fiches), ki vključujejo izbrana področja in odgovore na podporna vprašanja, oblikovana s smernicami *študije*. Povzetki ključnih karakteristik sistemov in identifikacija področji, politik, strategij, zanimivih za nadaljnje raziskovanje izzivov VSI v Sloveniji, so bili pripravljene na podlagi pregleda posameznih poročil. Druga raven pomeni splošni pregled podatkov o višjem strokovnem izobraževanju, sistemskih ureditev v državah EU, ki sodelujejo pri projektih Cedefop, vključno s Slovenijo, primerjalna analiza pa je namenjena predstavitvi oblik PSI v skupnem evropskem prostoru.

5. Terciarno izobraževanje v evropskem prostoru in EOK 5

Struktura terciarnega izobraževanja je v evropskem prostoru zelo raznolika in heterogena. Kaže se kot posledica različnih ciljev izobraževalnih politik, ki določajo spremembe na tem področju. Med ključnimi spremembami so usklajevanje izobraževanja s potrebami in zahtevami gospodarstva, izboljševanje dostopa do terciarnega izobraževanja, izboljševanje poklicne pripravljenosti za delo zaradi

aplikativno usmerjenih programov ter večanje raznolikosti kvalifikacij na eni strani in pričakovanj študentov, pa tudi delodajalcev na drugi (Hippach-Schneider in Schneider, 2016). Sodelovanje v izobraževanju in usposabljanju ima velik pomen tudi za evropsko povezovanje in oblikovanje skupnega evropskega izobraževalnega prostora, ki je pomembno za razvoj gospodarstva. PSI je prav zaradi tega postavljeno v središče evropske politike, ta pa se kaže predvsem v skupnem oblikovanju temeljnih razvojnih dokumentov. Razpoložljivost in kakovost poklicnega izobraževanja sta še posebej pomembni za razreševanje brezposelnosti mladih, saj sta bistveni za podporo prehoda iz izobraževanja v zaposlitev, ter tudi odraslih za večanje možnosti zaposlovanja in kariernega razvoja.

Mednarodne primerjave na tem področju poskušajo opredeliti, koliko so programi PSI in njihova izvedba namenjeni pripravi mladih na širša poklicna področja oziroma so ti ožje usmerjeni za določena delovna mesta (Fuller, 2015). Pri opredelitvi razlik in podobnosti med nacionalnimi sistemi PSI se kot glavna značilnost kaže *družbeni pristop*. Kažejo se na eni strani globoko zakoreninjene zgodovinske, kulturne, ekonomske in institucionalne razlike med družbami in na drugi z gospodarstvom povezani *pritiski* (npr. negativni gospodarski učinki, bančne krize, spreminjajoča se industrijska struktura, vzorci mednarodne mobilnosti delovne sile, tehnološke inovacije). Razpoložljivost kakovostnega PSI lahko tako olajša prehod v »zaposlenost«, a je učinkovitost odvisna od interesov številnih deležnikov, k so lahko v neskladju. Pogosto je v ospredju opredelitev, da PSI zagotavlja uporabna znanja, s katerimi je enostavneje stopiti na trg dela, saj se t. i. *začetno poklicno izobraževanje* (ang. IVET – Initial VET) bolj prilagaja določenim aplikativnim, v delo usmerjenim poklicem in delovnim nalogam (Eichhorst idr., 2015). V tem kontekstu PSI izražata dve razsežnosti, ki sooblikujeta različne systemske modele:

- prva razsežnost opredeljuje *razlike v ponudbi*, ki se pojavlja v relativnem pomenu institucionalnega učenja in usposabljanja na delovnem mestu, kar pomeni, da na eni strani poklicne šole lahko zagotavljajo institucionalno izobraževanje in usposabljanje, ki ga *ne dopolnjuje* usposabljanje na delovnem mestu, na drugi strani pa je to lahko oblika *vajeništva*, ki ne vključuje formalnih strokovno-teoretičnih vsebin;
- druga razsežnost temelji na formaliziranosti v srednješolskem izobraževalnem sistemu oziroma v posebnih središčih za poklicno usposabljanje, ki so tesno povezana z gospodarstvom.

Države lahko PSI po srednji šoli izvajajo kot del višjega sekundarnega ali terciarnega izobraževanja (neopredeljujoč ravni ISCED 4 ali 5), ki se kaže v značilni dvojnosti splošnega in poklicnega. Cilj prvega je zagotoviti splošno znanje, ki je tudi osnova za nadaljnje (pri nas visokošolsko) izobraževanje, nasprotno pa poklicno zagotavlja praktično usmerjeno znanje in tiste spretnosti, ki so nujne za opravljanje določenega poklica. Sistem PSI zagotavlja znanje in spretnosti, ki niso omejeni na določen poklic ali poklicno znanje za posebne vrste poklicev (prav tam). Znanje in spretnosti se morajo prilagajati tudi spremembam (npr. tehnološkim, družbenim), študije pa kažejo, da zagotavlja splošno izobraževanje trdnejšo podlago za take prilagoditve (Rosina idr., 2021). Na srednješolski ravni je splošni del lahko prevladujoč, na posrednji ravni pa takega pomena večinoma nima več. Primerjave PSI kažejo tudi, da je dualni sistem s stališča prehoda v delo pričakovano najučinkovitejši sistem, zato je upravičeno trditi, da elementi poklicnega usposabljanja ustvarjajo določeno dodano vrednost za delodajalce in udeležence usposabljanja (Eichorst, 2015).

Različnost izobraževalnih sistemov je zapleteno postaviti na enotne temelje, zato so za usklajeno razumevanje in primerjavo različnih nacionalnih sistemov, s tem tudi preglednost in mednarodno prenosljivost kvalifikacij, uvedena ogrodja kvalifikacij, kot so Evropsko ogrodje kvalifikacij (EOK) (ang. EOK – European Qualifications Framework), Mednarodna klasifikacija izobraževanj ISCED (ang. International Standard Classification of Education) in nacionalna ogrodja (NOK), ki jih uporabljajo posamezne države. Ogrodja opredeljuje vrsto znanj, spretnosti in kompetenc, značilnih za posamezno raven izobraževanja, zagotovljena pa je tudi njihova primerljivost.

Pri EOK se ravni povečujejo s stopnjo usposobljenosti – 1 je najnižja, 8 najvišja raven, ogrodje pa je povezano in usklajeno s posameznimi nacionalnimi ogrodji kvalifikacij (na primer SOK – Slovensko ogrodje kvalifikacij). To omogoča celovit pregled nad vrstami in ravnmi kvalifikacij v EU, prav tako omogoča zbiranje podatkov za analize in primerjave. Sistem ISCED je po drugi strani mednarodna standardna klasifikacija izobraževanja, ki jo ureja UNESCO (2023) in predstavlja statistični okvir za urejanje informacij o izobraževanju na desetih ravneh od 0 – predšolske od 8 – terciarne doktorske ravni. Zadnja, 9. raven opredeljuje drugod nerazvrščena izobraževanja (Plevnik 2011, Ermenc in Mikulec, 2011). EOK se osredotoča na kvalifikacije, torej izhodna merila – znanje, usposobljenost in spretnosti, ISCED pa beleži *izobraževalne programe* (Cedefop, 2011). Po tej klasifikaciji zajema terciarno izobraževanje poklicni in strokovni del ter obsega tri ravni, kar odraža bolonjsko

strukturo visokošolskega izobraževanja: dodiplomski študij je uvrščen na 6. raven (vključujoč različne krajše programe), magistrski na 7., (podiplomski) doktorski študij pa na 8. raven. Skladno s tem je uvedena tudi 5. raven kot raven za t. i. *programe krajšega cikla*. Tudi ta raven je terciarna.

Programi ISCED 4 se ne štejejo za terciarno izobraževanje in so običajno poklicni in zaključni programi. V nekaterih izobraževalnih sistemih so na tej ravni tudi splošni programi. Programi na ISCED 5 so pogosto zasnovani za zagotavljanje panožnega strokovnega znanja in kompetenc, temeljijo na praktičnem izobraževanju in so poklicno specifični. Omogočajo lahko tudi prehod na različne druge programe terciarnega izobraževanja, vključno s strokovnimi terciarnimi programi, nižjimi od dodiplomske ali na enakovredni ravni (UNESCO, 2012). ISCED 5 razlikuje med skupinami izobraževalnih programov, usmerjenih v delo ali prakso v poklicnih šolah (5B) in usmerjenost za prehod na visokošolske študijske programe (5A). Programi ISCED 5B se razlikujejo od 5A po času trajanja (dve do tri leta) in na splošno niso namenjeni vpisu na poznejšo univerzitetno raven, temveč usmerjajo v neposreden vstop na delo.

Po srednješolski ravni sta mogoča dva prehoda, prvi na posrednje (raven 4) (neterciarno) izobraževanje (ang. post-secondary non-tertiary education) in drugi na kratki terciarni cikel (raven 5) (ang. short-cycle tertiary education), ki pomeni poklicno specifične programe, ki temeljijo na praktičnem izobraževanju in navadno niso daljši od dveh let. Vsebinsko so zastavljeni širše od srednješolskih, vendar hkrati ne tako kompleksno kot pri nadaljnjem terciarnem izobraževanju na ISCED 6. Za razumevanje poklicnega izobraževanja je pomembno, da razlikovati ravni 4 in 5.

Razpredelnica 1: Kodna shema ISCED-P, s poudarjenima ravnema 4 in 5

#	Prva številka Izobrazba	Druga številka Vrsta	Tretja številka Podrobna opredelitev
4	Posrednje neterciarno	Splošno/ akademsko	Priznan uspešen zaključek programa zadostuje za dokončanje ravni ISCED 4 in z neposrednim dostopom do programov na višjih ravneh ISCED 5–8
5	Kratko terciarno	Poklicno/ strokovno	Kratek program prve stopnje – dodiplomska ali enakovredna raven (1–2 leti)
6	Dodiplomska raven	Neopredeljeno	Dolg program prve stopnje – dodiplomska ali magistrska ali enakovredna raven (3–4 leta)

Opomba: Klasifikacija ISCED je postavljena ločeno za izobraževalne programe (ISCED-P) in ravni dosežene izobrazbe (ISCED-A). Pri obeh je opredeljenih devet ravni, znotraj vsake ravni pa se dopolnilne dimenzije uporabljajo za opredelitev nadaljnjih kategorij in podkategorij. (ISCED 2011, 2012)

Posrednje izobraževanje združuje tri tipične vrste programov: (1) programe, namenjene kandidatom, ki so zaključili program na tretji stopnji, a jim ta ne omogoča vstopa na terciarno stopnjo, (2) programe, ki omogočajo absolventom splošnih programov pridobiti poklicne kvalifikacije, in (3) programe, ki omogočajo nosilcem poklicnih kvalifikacij nadgraditi te na višjih zahtevnostnih ravneh (vendar manj zahtevnih kot na terciarni stopnji). Nasprotno so kratki, tipično dvoletni terciarni programi, ki temeljijo večinoma na praksi, poklicno specifični in pripravljajo udeležence na vstop na trg dela. Pogosto so lahko pot do drugih terciarnih programov, tudi na ISCED 6, ki so namenjeni pridobivanju strokovnega ali akademskega znanja, spretnosti in kompetenc in se po bolonjskem sistemu zaključujejo večinoma na ISCED 7.

Razpredelnica 2: Pregled ravni ISCED 4 in 5

Raven	Znanje	Spretnosti	Odgovornost in avtonomija
ISCED 4	Strokovno in teoretično znanje v širšem kontekstu na področju dela ali študija	Nabor kognitivnih in praktičnih spretnosti, nujnih za razreševanje specifičnih problemov na področju dela ali študija	Samostojno vodenje predvidljivega delovnega ali študijskega okolja; spremljanje rutinskega dela drugih in prevzemanje odgovornosti za vrednotenje in izboljšanje opravljenih dejavnosti
44 Strokovni	441 Nezadostno za dokončanje stopnje in je brez neposrednega dostopa do terciarnega izobraževanja	443 Zadostuje za dokončanje ravni in je brez neposrednega dostopa do terciarnega izobraževanja	444 Zadostuje za dokončanje stopnje, z mogočim neposrednim dostopom do terciarnega izobraževanja
45 Poklicni	451 Nezadostno za dokončanje stopnje in brez neposrednega dostopa do terciarnega izobraževanja	453 Zadostuje za dokončanje stopnje in brez neposrednega dostopa do terciarnega izobraževanja	454 Zadostuje za dokončanje stopnje, z mogočim neposrednim dostopom do terciarnega izobraževanja
ISCED 5	Celovito, specializirano, strokovno in teoretično znanje na področju dela ali študija ter zavedanje meja tega znanja.	Celovit nabor kognitivnih in praktičnih spretnosti, nujnih za razvijanje ustvarjalnih rešitev abstraktnih problemov.	Izvajanje vodenja in nadzora v kontekstih delovnih ali študijskih dejavnosti, kjer prihaja do nepredvidljivih sprememb ; preverjanje in razvijanje uspešnosti sebe in drugih

Modernizacija poklicnega izobraževanja –
Mednarodna primerjava višjega strokovnega izobraževanja

54	541 Nezadostno za dokončanje ravni	544 Zadostuje za dokončanje ravni
Splošni		
55	551 Nezadostno za dokončanje ravni	554 Zadostuje za dokončanje ravni
Poklicni		

(Eurostat ..., 2023)

Ravni 441, 451, 541 in 551 pomenijo ravni na ISCED 4 in 5, ki po trajanju ne dosegajo zahteve za zaključek posamezne ravni. Raven 541 traja manj kot dve leti in ni dovolj za dokončanje, je pa sam izobraževalni program zasnovan za zahtevnostno raven ISCED 5. V posameznih primerih je s tovrstnimi programi lahko oblikovana poklicna kvalifikacija, ki omogoča prehodnost na program, s katerim je raven mogoče dokončati (Description of eight ... b. I.).

Razpredelnica 3: Primerjava ravni ISCED 4 in 5

ISCED 4	ISCED 5
– posrednje neterciarno izobraževanje	– kratki strokovni terciarni program
• spada v sekundarno izobraževanje • priprava in kvalifikacije za delo • priprava in kvalifikacije na nadaljnji študij na terciarni ravni • sama raven ne dosega kompleksnosti terciarnega izobraževanja	• kratko višje strokovno izobraževanje • je del terciarnega izobraževanja • opredeljeno na potrebah delodajalcev • pridobivanje strokovnega znanja, spretnosti in kompetenc • temelji na praksi in je poklicno specifično • krajše in manj teoretično od ISCED 6

(Cedefop ..., 2023)

V izobraževalnih sistemih posameznih držav so običajno različne vrste programov, ki razširjajo ponudbo in predvsem možnosti za udeležbo. Na ISCED 4 in 5 je v nekaterih državah tudi do 6 oziroma 5 različnih programov (npr. Slovaška, Irska, Nemčija, Avstrija), večina držav ima 2 (npr. Hrvaška, Danska, Nizozemska, Portugalska, Švedska, Švica), enega imajo npr. Estonija, Finska, Francija. V Sloveniji so to višji strokovni programi na ravni EOK 5, ISCED 5.

Modernizacija poklicnega izobraževanja –
Mednarodna primerjava višjega strokovnega izobraževanja

Razpredelnica 4: Ravni ISCED, opredeljene na EOK 5

ISCED	Opis	Države	Število
554	Poklicno – zadostuje za dokončanje ravni	Slovenija, Avstrija, Danska, Francija, Hrvaška, Nizozemska, Portugalska, Švedska, Ciper, Češka, Nemčija, Madžarska, Irska, Italija, Latvija, Luksemburg, Malta, Poljska, Slovaška, Španija, Islandija, Norveška, Združeno kraljestvo	23
454	Poklicno – zadostuje za dokončanje ravni in omogoča dostop do terciarnega izobraževanja	Avstrija, Estonija, Finska, Portugalska, Bolgarija, Nemčija, Grčija, Madžarska, Litva, Malta, Slovaška, Islandija	12
453	Poklicno – zadostuje za dokončanje stopnje, ne tudi dostopa do terciarnega izobraževanja	Hrvaška, Nizozemska, Švedska, Nemčija, Irska, Italija, Luksemburg, Poljska, Romunija, Islandija, Norveška	11
551	Poklicno – nezadostno za dokončanje ravni	Danska, Združeno kraljestvo	2
655	Strokovno – prva stopnja izobrazbe (3–4 leta)	Češka, Grčija	2
354	Poklicno – zadostuje za dokončanje stopnje z neposrednim dostopom do terciarnega izobraževanja	Latvija	1
444	Splošno – zadostuje za dokončanje stopnje z neposrednim dostopom do terciarnega izobraževanja	Nemčija	1
443	Splošno – zadostuje za dokončanje ravni brez neposrednega dostopa do terciarnega izobraževanja	Irska	1

(Cedefop 2023)

5.1. Evropski strateški dokumenti in mednarodne razvojne perspektive

V pregledu evropskih strateških dokumentov (Cvetičanin idr., 2020) in med Aktualnimi strateškimi dokumenti EU (CPI, 2023) so zbrane ugotovitve aktualnih temeljnih evropskih dokumentov s področja PSI in opredeljujejo smernice razvoja evropske politične agende po letu 2020. Ključne strategije Evropa 2020 so: *Strategija za pametno, trajnostno in vključujočo rast*, sporočilo iz Bruggeja in sklepi iz Rige. Strategija Evropa 2020 je bila zasnovana na treh prednostnih področjih rasti, in sicer *pametni* – razvoj gospodarstva, ki temelji na znanju in inovacijah, *trajnostni* – spodbujanje konkurenčnega in zelenega gospodarstva, in *vključujoči rasti* – utrjevanje gospodarstva z visoko stopnjo zaposlenosti. Pri tem je bilo zastavljenih pet glavnih ciljev do leta 2020: (1) *povečanje stopnje zaposlenosti*, (2) *vlaganje v raziskave in razvoj*, (3) *zmanjšanje emisij toplogrednih plinov* in hkrati *povečevanje deleža obnovljivih virov energije in energetske učinkovitosti*, (4) *zmanjšanje stopnje osipa izobraževanja* in *povečanje deleža terciarno izobraženega prebivalstva* ter (5) zmanjšanje števila revnih v državah EU.

V nacionalne sisteme poklicnega in strokovnega izobraževanja so vključeni številni deležniki, socialni partnerji, od delodajalcev in zbornic do sindikatov delavcev, razvoj pogosto vključuje tudi sodelovanje na različnih mednarodnih ravneh. Države članice so si v okviru Sveta EU zastavile cilj do leta 2025, da vsaj 60 % diplomantov med poklicnim izobraževanjem in usposabljanjem sodeluje v učenju z delom. PSI je opredeljeno tudi kot prednostno področje sodelovanja v okviru pobude za evropski izobraževalni prostor za obdobje 2021–2030.

Svet EU je novembra 2020 (Svet EU, 2020) sprejel *Priporočilo o PSI za trajnostno konkurenčnost, socialno pravičnost in odpornost*, v katerem opredeljuje ključna načela, da se zagotovi prilagodljivost PSI potrebam trga dela ter da se tako mladim in odraslim zagotovijo kakovostne možnosti za učenje. Močno tudi poudarja večjo prožnost PSI, okrepljene možnosti za učenje na delovnem mestu in vajeništvo ter boljše zagotavljanje kakovosti. *Osnabrūška deklaracija* (Cedefop, 2020) se pri obravnavanju izzivov prihodnosti osredotoča na spodbujanje odpornosti in odličnosti s kakovostnim, vključujočim in prožnim PSI, skladno s kulturo vseživljenjskega učenja in razvoja evropskega izobraževalnega prostora.

PSI je v ospredju politik EU, vključeno pa je tudi v širši okvir za evropsko

sodelovanje v izobraževanju in usposabljanju ter v evropski izobraževalni prostor, saj so znanje in spretnosti postavljene v središče razvoja evropske politične agende. Ta spodbuja mednarodno sodelovanje kot pomembno orodje za doseganje skupnih ciljev. Eden izmed dokumentov je *Predlog priporočil Sveta o evropskem pristopu k mikrodokazilom za vseživljenjsko učenje in zaposljivost* (CPI, 2023) in določa definicijo ter usmeritve za oblikovanje, podeljevanje in opis mikrodokazil. Cilj je omogočiti posameznikom pridobivanje znanja, spretnosti in kompetenc, ki jih potrebujejo v razvijajočem se trgu dela in družbi. Glavni del priporočila obsega smernice, s katerimi naj bi države članice vključile mikrodokazila v nacionalne sisteme izobraževanja in usposabljanja, saj lahko ta dopolnjujejo in spodbujajo izobraževanje in usposabljanje, niso pa namenjena nadomestitvi že vzpostavljenih oblik.

Program znanj in spretnosti za Evropo za trajnostno konkurenčnost, socialno pravičnost in odpornost določa prednostne naloge politike in ukrepe, ki so z nadaljnjim spodbujanjem zelenega in digitalnega prehoda usmerjeni v povečanje zaposljivosti državljanov ter zagotavljanje znanja in spretnosti za delovno mesto. Pri uresničevanju potenciala načrta okrevanja za Evropo v prihodnje se novi program znanj in spretnosti naslanja na prvo načelo evropskega stebra socialnih pravic, ki zadeva pravico do kakovostnega in vključujočega izobraževanja, usposabljanja in vseživljenjskega učenja.

Pomemben strateški dokument, ki sisteme PSI naslavlja še bolj neposredno od novega programa znanj in spretnosti za Evropo, je *priporočilo Sveta o poklicnem izobraževanju in usposabljanju za trajnostno konkurenčnost, socialno pravičnost in odpornost*. Namen priporočila je prenoviti politiko EU na področju PSI in v skladu z opredeljenimi cilji zagotoviti pridobivanje ustreznega znanja in spretnosti za podpiranje okrevanja po krizi zaradi covida-19 ter digitalnega in zelenega prehoda na socialno pravičen način.

Svet Evropske unije je odobril tudi *Resolucijo Sveta o strateškem okviru za evropsko sodelovanje v izobraževanju in usposabljanju pri uresničevanju evropskega izobraževalnega prostora in širše (2021–2030)*, ki določa novi okvir za evropsko sodelovanje v izobraževanju in usposabljanju za naslednje desetletje ter predstavlja odgovor in nadaljevanje prizadevanj za uresničitvev evropskega izobraževalnega prostora do leta 2025. Pri tem je glavni cilj evropskega sodelovanja v izobraževanju in usposabljanju podpora nadaljnjemu razvoju sistemov izobraževanja in usposabljanja v državah članicah.

6. Opis VSI v izbranih državah

V poglavju je obravnavanih več značilnosti poklicnega izobraževanja na EOK 5, vključno z dostopnostjo za dijake po končani srednji šoli in že zaposlenimi, ki si želijo nadgraditi znanje, spretnosti in kompetence na področju poklica, vstopnimi pogoji in načini zaključevanja izobraževanja na tej ravni, pa tudi prehodnost na visokošolsko in univerzitetno raven. Opisane so vsebinske značilnosti programov, splošne in poklicne vsebine in politika vseživljenjskega učenja in izobraževanje odraslih, ki se izvaja v izbranih državah EU.

6.1. Osnovni pregled značilnosti vključenih držav

V nadaljevanju je predstavljen pregled značilnosti višješolskega izobraževanja, oz. izobraževanja na ravni EOK 5 / ISCED 5 v naslednjih evropskih državah: Finska, Danska, Švedska, Hrvaška, Portugalska, Avstrija, Švica, Nizozemska, Francija in Estonija.

Višješolsko izobraževanje zaznamujeta izrazita praktična naravnost in možnost hitrega vstopa na trg dela. V državah, ki tej vrsti izobraževanja in usposabljanja posvečajo posebej veliko pozornosti, udeležencem omogočajo tudi nadaljevanje izobraževanja na višjih ravneh. Med državami so podobnosti in razlike, ki se kažejo na sistemski in izvedbeni ravni. Danska, Finska in Avstrija na primer poudarjajo pravico in odprte možnosti dostopa do izobrazbe. V teh državah je vsem omogočen dostop do višješolske izobrazbe in izobraževanja na EOK 5. Visoka sistemska razvitost se kaže na primer v Švici, kjer izobraževanje na EOK 5 podpirajo organizacije, ki povezujejo gospodarski in izobraževalni sektor, na primer tamkajšnja *Nacionalna agencija za gospodarstvo, raziskave in izobraževanje (EAER)*. Za švicarski sistem višjega strokovnega izobraževanja je tako značilno, da ponuja izobraževanje za zahtevna strokovna področja in vodstvene funkcije na številnih področjih. V Avstriji, Švici in na Danskem sistem omogoča, po zaključku EOK 5, nadaljevanje izobraževanja na univerzah, priznana pa je tudi določena izobrazba, pridobljena po neformalni poti (npr. znanje, pridobljeno na delovnem mestu). Na Finskem je višješolsko izobraževanje načrtno povezano s sistemom vseživljenjskega učenja in vključuje posebne oblike izobraževalnih programov, namenjenih brezposelnim, poklicno

usmerjeno izobraževanje in tudi izobraževanje na višjih ravneh. Za tovrstne programe skrbijo komisije, ki usklajujejo zahteve, potrebe in želje študentov in trga dela. Tudi nizozemski in švedski višješolski programi so razviti v tesnem sodelovanju z gospodarstvom, kar zagotavlja hitro odzivnost na zahteve trga in širi zaposlitvene možnosti diplomantov. Po usmeritvah *Nacionalne agencije za višje strokovno izobraževanje* je švedska vlada na primer povečala količino sredstev višješolskim ustanovam, te pa so lahko število svojih mest v nekaj letih povečale za trikrat.

Razpredelnica 5: Ključne industrije v državi

Država	Ključne industrije
Avstrija	gradbeništvo, stroji, vozila in njihovi deli, hrana, kovine, kemikalije, les in papir, elektronika, turizem
Švica	stroji, kemikalije, ure, tekstil, precizni instrumenti, turizem, bančništvo, zavarovalništvo, farmacija
Danska	vetrne turbine, farmacevtski izdelki, medicinska oprema, gradnja in obnova ladij, železo, jeklo, barvne kovine, kemikalije, predelava hrane, stroji in transportna oprema, tekstil in oblačila, elektronika, gradbeništvo, pohištvo in drugi lesni izdelki
Estonija	hrana, strojništvo, elektronika, les in lesni izdelki, tekstil; informacijska tehnologija, telekomunikacije
Finska	kovine in kovinski izdelki, elektronika, stroji in znanstveni instrumenti, ladjedelništvo, celuloza in papir, živila, kemikalije, tekstil, oblačila
Francija	stroji, kemikalije, avtomobili, metalurgija, letala, elektronika, tekstil, predelava hrane, turizem
Hrvaška	kemikalije in plastika, strojno orodje, kovinski izdelki, elektronika, surovo železo in valjani jekleni izdelki, aluminij, papir, lesni izdelki, gradbeni materiali, tekstil, ladjedelništvo, nafta in rafiniranje nafte, hrana in pijača, turizem
Nizozemska	kmetijska industrija, kovinski in strojni izdelki, električni stroji in oprema, kemikalije, nafta, gradbeništvo, mikroelektronika, ribolov
Portugalska	tekstil, oblačila, obutev, les in pluta, papir in celuloza, kemikalije, goriva in maziva, avtomobili in avtomobilski deli, navadne kovine, minerali, porcelan in keramika, stekleni izdelki, tehnologija, telekomunikacije; mlečni izdelki, vino, druga živila; gradnja in obnova ladij; turizem, plastika, finančne storitve, optika
Švedska	železo in jeklo, natančna oprema (ležaji, radijski in telefonski deli, oborožitev), lesna celuloza in izdelki iz papirja, predelana hrana, motorna vozila.

(CIA – Industries, 2023)

Finski okvir

Za finski izobraževalni sistem sta značilna zavzemanje za enakost v izobraževanju in spodbujanje vseživljenjskega učenja. Temu ustrezno omogočajo nacionalni temeljni učni načrti veliko prostora pri oblikovanju kurikulov na lokalni ravni oziroma na posameznih šolah. S tem so višje šole na Finskem pridobile visoko raven avtonomije, zunanji nadzor je prej izjema kot pravilo, ni šolskih inšpekcij in ni posebnega nadzora nad pripravo učbenikov in drugih gradiv. Mehanizem, zasnovan za ugotavljanje kakovosti programa, je samoevalvacija, ki jo izobraževalne ustanove izvajajo same (Finland – Overview, 2023). Če ni posebnega nadzora, obstajajo posebne komisije in sveti za različne oblike in vrste izobraževalnih programov, od srednješolskih do visokošolskih, komisije za vajeništvo, izobraževanje brezposelnih in drugih nepriviligiranih skupin. Te komisije imajo pomembno vlogo pri oblikovanju in usklajevanju izobraževalnih programov med potrebami študentov in gospodarstva. Posebnost finskega sistema je visoka starost še obveznega izobraževanja, ki je bila zakonsko določena leta 2021 in dosega 18 let, prav tako je spremembe prinesel triletni evalvacijski program (Oikeus osata 2020–22) za ocenjevanje kakovosti in enakosti poklicnega izobraževanja in usposabljanja.

Višješolsko izobraževanje je ključno pri zagotavljanju praktičnega in specializiranega znanja na različnih strokovnih področjih (fin. ammattikorkeakoulu) (EOK 5), zasnovano pa je tudi ob upoštevanju poklicnih ciljev in interesov posameznika. To prispeva na eni strani k visoki kakovosti izobraževanja na vseh ravneh in hkrati na drugi spodbuja vseživljenjsko učenje (Ministrstvo za izobraževanje in kulturo na Finskem). Študij traja 3–4 leta in vključuje kombinacijo teoretično praktičnih znanj. Finska ima tudi posebne višje šole za področje umetnosti in za področje pedagoških znanosti (EOK 5).

Študentom je po zaključku na voljo nadaljnji študij tudi na višji ravni na univerzi, če izpolnjujejo ustrezne pogoje, omogočena pa je prehodnost tudi med poklicnim in visokošolskim izobraževanjem.

Danski okvir

Danska obravnava dostop do izobraževanja kot predpogoj za aktivno sodelovanje državljanov v družbi in pri njenem razvoju, zato je prosto dostopno in brezplačno za vse (Denmark – overview ... 2023). Obveznost šolanja se konča z dopolnjenim 16. letom starosti.

Na EOK 5 so različni programi, od posekudarne ravni (ISCED 4–5) do osnovnega poklicnega izobraževanja odraslih (dan. Erhvervsuddannelse for voksne, EUV), ki se izvajajo na EOK 3–5, in programi poklicnega usposabljanja odraslih (dan. Arbejdsmarkedsuddannelser, AMU) na ravneh 2–5 (Cedefop – Denmark – VET within ... 2019).

Posebna oblika je strokovno izobraževanje z oznako EUX na EOK 5. Združuje višje sekundarno izobraževanje s poklicnim izobraževanjem in usposabljanjem ter je namenjeno usposabljanju za vstop na trg dela in za nadaljevanje visokošolskega izobraževanja v številnih programih. Po zaključku se udeležencem priznavata strokovna srednješolska in poklicna usposobljenost (Vocational education ... 2019).

Ob teh so na voljo tudi programi, prav tako na EOK 5, ki se izvajajo na posebnih akademijah. Ti programi so dvoletni in sledijo sistemu kreditnega ovrednotenja po ECTS. Programe izvaja deset akademij, izvajajo pa se kombinirano kot šolsko izobraževanje in delo v podjetju do 50 %. Program se zaključi z zagovorom projektne naloge in vsebuje tudi oceno delodajalca (Cedefop – Danska 2023).

Švedski okvir

Na Švedskem je izobraževanje brezplačno in skoraj polovica švedskega prebivalstva je vključena v določeno obliko organiziranega izobraževanja. Sistem izobraževanja je decentraliziran, sledi pa nacionalnemu izobraževalnemu okviru na vseh ravneh (Sweden – Overview 2023). Obveznost izobraževanja in usposabljanja se konča z dopolnjenim 16. letom starosti.

Posrednje izobraževanje (ISCED 4) so programi višjega poklicnega izobraževanja (šve. yrkeshögskola) ter se izvajajo v sodelovanju z delodajalci in industrijo, poudarek je na usposabljanju na delovnem mestu (šve. lärande i arbete, LIA) (Upper secondary and ... 2022). Terciarno višje strokovno izobraževanje (šve. yrkeshögskolan) zagotavljajo državne univerze, državne visoke šole in drugi ponudniki izobraževanja. Na EOK 5 so sicer eno-, dve- in triletni študijski programi, namenjeni

usposabljanju za poklice, ki zahtevajo višjo stopnjo specializacije, na primer medicinske sestre, inženirji, poslovni programi, po zaključku teh pa je mogoče nadaljevanje tudi na EOK 6 (šve. magisterexamen). Študenti v 1–2 letih poglobijo znanje področja. Primerljivi programi višjega strokovnega izobraževanja in usposabljanja so na voljo kot posrednji in terciarni programi, ki vodijo do diplome višje šole (šve. yrkeshögskoleexamen från yrkeshögskolan) (EOK 5) ali diplome visoke šole (EOK 6) (Cedefop, 2021). Ker so programi višjega strokovnega poklicnega izobraževanja in usposabljanja prilagojeni potrebam trga dela, se v skladu s spremembami zahtevanih spretnosti na trgu ustrezno dopolnjujejo. Programe odobri *Švedska nacionalna agencija za višje strokovno izobraževanje* (šve. myndigheten för yrkeshögskolan, MYh) (Vocational education and ..., 2023).

Hrvaški okvir

Sodobno visokošolsko izobraževanje se na Hrvaškem izvaja na univerzah (v okviru različnih programov na fakultetah in umetniških akademijah), politehnikah in visokih šolah z univerzitetnimi in strokovnimi študijskimi programi na različnih ravneh EOK 5–8. Strokovni študij omogoča študentom pridobitev znanja in spretnosti za vključitev na trg dela (Euridice, 2023). Na terciarni ravni so ločeni strokovni programi (EOK 5–7) in univerzitetni študijski programi (EOK 6–8), pri čemer visokošolski zavodi ponujajo tudi programe za pridobivanje poklicnih kompetenc in kvalifikacij (vseživljenjsko učenje), mogoče pa so, ob ustrezno izpolnjenih zahtevah, tudi spremembe smeri študija. Avtonomija visokošolskih zavodov se kaže pri priznavanju obštudijskih dejavnosti, ki se lahko upoštevajo pri vpisu v nadaljnji študij. Kratki strokovni preddiplomski programi v trajanju od dveh do dveh in pol let na EOK 5 (120–150 KT) so na voljo udeležencem, ki imajo zaključen ustrezen srednješolski program in se želijo dodatno usposobiti za določeno strokovno področje, na primer za livarstvo ali politehniko. V teh programih prevladuje praktično usposabljanje (več, kot 50 %), izvaja se v šoli in v podjetjih, omogočajo pa pridobitev kvalifikacij po hrvaškem (CROQF) in evropskem ogrodju kvalifikacij (EOK).

Posrednje neterciarno izobraževanje na Hrvaškem spada popolnoma v domeno izobraževanja odraslih (Croatia – Post-secondary ..., 2022). Obveznost izobraževanja in usposabljanja se konča z dopolnjenim 15. letom starosti.

Portugalski okvir

Na Portugalskem sta poklicno izobraževanje in usposabljanje ter izobraževanje odraslih v domeni ministrstva za delo, solidarnost in socialno varnost (por. Ministério do Trabalho, Solidariedade e Segurança Social – MTSSS). Visoko šolstvo vključuje univerzitetni in politehnični sistem študija. Univerze so namenjene znanstvenemu izobraževanju in raziskovanju, politehniko na poklicnem in tehničnem izobraževanju. Na EOK 5 je mogoč že dostop po končanem sekundarnem izobraževanju in vključuje ali izobraževanje in usposabljanje za delo ali za nadaljevanje študija. Trajanje obveznega izobraževanja in usposabljanja je do 18. leta. Posrednješolski izobraževalni programi trajajo med letom in letom in pol, v njih pa se je mogoče izobraževati tudi z nezaključenim obveznim šolanjem. Praktično usposabljanje zajema v teh programih med 30 % in 46 % razpoložljivih ur, dejavnosti pa se izvajajo v šoli, v podjetju ali drugi izobraževalni ali delovni ustanovi.

Na isti ravni EOK 5 so tudi dvoletni višješolski strokovni programi z najmanj 120 ECTS. Pogoji za pristop so zaključena ena od srednješolske ravni EOK 3 ali 4, opravljen poseben tehnološki program (CET), ki je prav tako na EOK 5, oziroma ima študent že diplomu visokošolskega programa. Za starejše od 23 let so na voljo posebni natečaji, ki omogočajo prehod na visokošolsko raven.

Avstrijski okvir

Avstrijski sistem poklicnega in strokovnega izobraževanja je deležen pozornosti na državni in evropski ravni, saj je kar 75 % mladih pri starosti 15 let vključenih v sistem poklicnega izobraževanja (Austria – Fundamental principles ... 2023). Velik delež odraža zahtevo, da je usposabljanje do 18. leta obvezno, to pa pomeni, da morajo biti mladi vključeni bodisi v srednješolske programe izobraževanja, vajeništvo bodisi v drugo obliko formalno priznanega usposabljanja. Avstrijski model omogoča širok nabor možnosti, kar ni vidno le v številnih in raznolikih izobraževalnih programih in stopnjah poklicne kvalifikacije, kaže se tudi v raznolikosti študijskih smeri, na primer poslovne vede, inženiring, turizem, moda, kmetijstvo. Programi so zasnovani tako, da jih je mogoče prilagajati regionalnim gospodarskim potrebam in z njimi razvijati tiste veščine, po katerih je povpraševanje, in to tako, da lahko dijaki razvijajo močna področja in nadarjenost v največji možni meri.

Srednješolski poklicni programi omogočajo vpis v različne programe (ang. post-

secondary programmes), med katerimi so tudi od 2- do 3-letne višje strokovne šole (nem. Kollegs), pogoj za vpis je opravljena poklicna matura, na voljo pa so tudi 5-letni strokovni programi, ki dajo dvojno kvalifikacijo na EOK 5. Ti programi so primerljivi s slovenskim višjim strokovnim izobraževanjem, pri tem pa je razlika ta, da omogočajo vpis na visokošolski študij, če diplomanti izpolnjujejo vpisne pogoje (Cedefop – Avstrija 2021). Različni programi posrednjega izobraževanja na ravni (ISCED 5) in izobraževanja na terciarni stopnji (ISCED 5–8, starost 19+) so večinoma organizirani v kombinaciji s praktičnim usposabljanjem z delom ter potekajo v kontekstu formalnega in neformalnega izobraževanja, torej v ustanovah za izobraževanje odraslih, kjer lahko ti pridobijo tudi formalne kvalifikacije.

Z uveljavitvijo ISCED (2011) so številni programi, ki so veljali za poklicne in strokovne programe, namenjene dijakom po zaključku srednje šole, a niso bili del terciarnega izobraževanja, ta status pridobili. Te spremembe so povzročile krčenje števila višješolskih programov, poskočilo pa je število programov na terciarni ravni. Ostanek tega je dvojnost sistema, saj je ISCED 4 večinoma omejena na zdravstveno nego (ISCED 454), programi za višje medicinske sestre pa so na ravni univerzitetnih diplomantov. Z letom 2023/2024 se proces prenove zaključuje, s tem pa tudi programi na ISCED 4.

Po zaključeni srednješolski ravni so študentom na voljo tri vrste programov. Prva je t. i. *izobraževanje kot dodatna priložnost* (ang. Second Chance Education oz. nem. Zweiter Bildungsweg) (OEAD, 2023), ki predstavlja od 2- do 3-letne programe, namenjene odraslim. Tako lahko pridobijo potrebne formalne kvalifikacije, na primer spričevala ob zaključku predpoklicnega programa (nem. Polytechnische Schule), potrdilo o zaključenem vajeništvu (nem. Lehrabschluss), višješolski sprejemni izpit za izredne kandidate (Externistenreifeprüfung) oz. z omejitvijo (nem. Studienberechtigungsprüfung) za tiste, ki dokončajo vajeniško izobraževanje in opravijo poklicno maturo (nem. Berufsreifeprüfung) oziroma B-maturo, ki jo lahko opravljajo zaposleni odrasli.

Druga vrsta so t. i. kolidži (nem. Kolleg) na ravni ISCED 554 (VET Schools and Colleges in Austria 2023), ki so primerljivi s slovenskimi višjimi strokovnimi šolami in trajajo primerljivo 2–3 leta. Vpišejo se lahko tudi odrasli. Ti programi se izvajajo na številnih srednjih šolah, ki tako v krajšem časovnem obdobju posredujejo strokovne vsebine, s tem pa maturantom omogočijo, da pridobijo dodatne poklicne kvalifikacije. Odraslim so pogosto na voljo kot večerne šole s krajšim časom izvedbe (AMS Training

Compas, 2023). Med te spadajo tudi pripravljani programi za mojstrske in poslovodske izpite (nem. Werkmeisterschule, Meisterschule). Ti programi so številni in vključujejo področja gradbenega inženiringa, kemije, elektronike, računalništva, oblikovanja, mehatronike, medijske tehnologije ...

Tretja vrsta so visokošolski zavodi za zdravstveno nego ali socialno varstvo (Cedefop – Avstrija 2021), ki prav tako ponujajo kratke izobraževalne programe na EOK 5.

Nadaljnje poklicno izobraževanje (nem. Aufbaulehrgänge) je namenjeno osebam, starejšim od 18 let, ki so uspešno opravile vajeniški izpit oziroma diplomirale na BMS. Tovrstna izobraževanja so namenjena poglobljanju strokovnega znanja na šolah za gradbene obrtnike in v industrijskih mojstrskih šolah (ISCED 5B). Ta izobraževanja in usposabljanja trajajo eno do dve leti, diplomantom pa omogočajo opravljanje nalog na delovnih mestih srednji manager na področjih poslovanja in administracije, omogočajo tudi usposabljanje vajence in voditi ustrezno kadrovske politiko, pa tudi izvajati sodobne ukrepe za varstvo okolja ter varnost in zdravje pri delu.

V usposabljanje za mojstrske in poslovodske izpite (EOK 6, ISCED 554) se lahko vpišejo polnoletni odrasli (Cedefop – Austria), ki imajo dokončano srednješolsko izobrazbo poklicne smeri in določeno število let delovne prakse. Z opravljenim mojstrskim izpitom pridobijo potrdilo (nem. Abschlusszeugnis). Diplomanti se lahko zaposlijo, lahko registrirajo lastno podjetje, lahko se vključijo v programe nadaljnega izobraževanja za odrasle, pod določenimi pogoji se lahko vpišejo tudi na tehniške fakultete. Imajo tudi možnost opravljanja poklicne mature (nem. Berufsreifeprüfung), s katero se lahko nato vpišejo na visokošolske ustanove. Programi za mojstrske izpite so različno dolgi, večinoma od enega do dveh let, kandidati pridobijo znanja in spretnosti, nujna za opravljanje reguliranih poklicev in obrti. Diplomanti se lahko zaposlijo kot srednji menedžerji na ustreznih poslovnih in administrativnih področjih (Austrian Referencing Report, 2011).

Švicarski okvir

Švica ima značilen večjezičen in decentraliziran izobraževalni sistem. Za organizacijo obveznega izobraževanja ločeno skrbijo posamezni kantoni, na ravni države pa se izvaja preostalo izobraževanje, vključno s strokovnim in poklicnim. Starost obveznega izobraževanja oziroma usposabljanja je določena pri 15 oziroma 16 letih. Izvaja se v obliki številnih poklicnih dualnih programov na višji srednji ravni

oziroma na rednih poklicnih šolah. Za vpisane na srednješolsko raven so na voljo vmesne rešitve, kot so premostitveni letniki za prehod na višjo raven (Switzerland – Secondary and post ... 2023).

Višje strokovno izobraževanje (nem. die höhere Berufsbildung) (Higher Vocational Education b. l.) ponuja usposabljanja za zahtevna strokovna področja dejavnosti in vodstvenih funkcij ter se uporablja za usposabljanje vodstvenih delavcev in specializiranih strokovnjakov. Vključuje tečaje usposabljanja na višjih tehničnih šolah in zvezne strokovne izpite. Na izpit so sprejeti tisti, ki so opravili najmanj tri oziroma štiri leta osnovnega poklicnega izobraževanja in lahko dokažejo večletne poklicne izkušnje, pogosto se zahteva tudi uspešno opravljen strokovni izpit. Rezultat teh izpitov je nacionalno priznana diploma.

Odlok o minimalnih pogojih za priznavanje programov višješolskih ustanov (ang. Colleges of Higher Education Programmes) in podiplomskih programov, ki ga izdaja EAER (Zvezni organ za ekonomske zadeve, izobraževanje in razvoj), predpisuje postopek za pridobitev dokazila in vključuje ob ustnem ali pisnem tudi praktični del izpita. S prejetim nazivom, ki ga kandidati pridobijo po zaključku višješolskega izobraževanja na akreditiranih ustanovah, se lahko kandidati vpišejo na visokošolski študij (prav tam).

Redni višješolski programi so dvoletni, izredni triletni (EDK Universities/Teacher Training, b. l.), pri čemer predstavlja poklicno usmerjanje v določenem sektorju 50 % izrednega programa. Za višješolske programe (NQF 5) je predpisano minimalno število ur, pravila glede diplomiranja pa določa posamezna akreditirana institucija. Posamezni predmeti se izvajajo ob delu in trajajo od dva do štiri semestre. Ključne vsebine so namenjene samostojnemu opravljanju strokovnih nalog in izvajanju nalog srednje ravni vodenja.

Nizozemski okvir

Na Nizozemskem je izobraževanje in usposabljanje obvezno do 16. leta. Na ISCED 5 na Nizozemskem ni posebnih ločenih programov. Srednje poklicno izobraževanje (niz. MBO – middelbaar beroepsonderwijs) se izvaja na ravneh ISCED 2–3, dodatni posrednji neterciarni programi na ISCED 4, visokošolska poklicna in strokovna izobrazba (niz. HBO – Hoger Beroeps Onderwijs) in univerzitetne ravni (niz. WO – wetenschappelijk onderwijs) pa na ISCED 6–8 (Netherlands – Overview, 2023). Na tej ravni je bila leta 2007 uvedena kratka oblika visokošolskega izobraževanja,

katere trajanje je omejeno na dve leti in omogoča zakonsko določeno kvalifikacijo – izredni naziv (na voljo samo v nizozemščini). Te dodiplomske diplome (AD) so bile uvedene na zahtevo gospodarstva, izvajajo pa se v sodelovanju med visokošolskimi zavodi in zavodi za poklicno izobraževanje. Kot dodiplomski študij v obsegu 120 ECTS vodijo do prve kvalifikacije ter omogočajo nadaljevanje in dokončanje dodiplomskega študija na visokošolski ravni (HBO) oziroma na različnih izobraževalnih ustanovah zasebnega sektorja, ki ne prejemajo državnega financiranja, so pa prav tako veljavni, ko prestanejo potrditev inšpektorata za izobraževanje in posebne akreditacijske organizacije (NVAO).

Obe vrsti programov sta zasnovani kompetenčno ter sta osredotočeni na razvoj praktičnih spretnosti in kompetenc, pomembnih za izbrano strokovno področje. Izvaja se tudi kot usposabljanje na delovnem mestu v pripravniški ali vajeniški obliki.

Izobraževalne ustanove na Nizozemskem imajo visoko stopnjo administrativne in izobraževalne avtonomije (Netherlands – Fundamental principles ... 2022), zato je na voljo več izobraževalnih poti, vključno z možnostjo napredovanja na visokošolsko raven ali prek specializiranih premostitvenih programov. V poklic usmerjeni programi so prilagodljivi in zasnovani za prilagajanje posameznikovim poklicnim ciljem tudi s široko paleto specializacij oziroma izbirnih predmetov znotraj izbranega programa. Diplomanti visokošolskih programov HBO imajo možnost po končanem študiju nadaljevati izobraževanje tudi s študijem na sorodnem dodiplomskem študiju višje ravni. Kreditne točke, pridobljene v programu pridružene diplome, je pogosto mogoče prenesti na nadaljnji izobraževalni program, s tem pa se močno skrajša čas in zmanjšajo stroški pridobivanja polne diplome.

Francoski okvir

Za francoski izobraževalni sistem je nasprotno, kot je to značilno za skandinavske države, značilna visoka stopnja centralizacije organiziranja in financiranja izobraževanja. Sistem regulirata *Oddelek za nacionalno izobraževanje, višje izobraževanje in raziskave*, država določa podrobnosti učnih načrtov na vseh ravneh izobraževanja; organizira postopek potrjevanja učiteljev in profesorjev, določa vsebine in jim zagotavlja tudi izpopolnjevanje. Hkrati zaposluje in usposablja inšpektorje, odgovorne za nadzor kakovosti izobraževalnega sistema. Obiskovanje zasebnih izobraževalnih ustanov je subvencionirano (France – Overview 2023). Obvezno izobraževanje usposabljanje je določeno do 18. leta starosti.

Programi na običajni višješolski strokovni in poklicni ravni (EOK 5) trajajo dve leti in omogočajo pridobitev strokovnih potrdil (fra. brevets professionnels), tehnične certifikate (fra. brevets de technicien) ter druge poklicne (fra. capacité en droit) in splošne tehnološke kvalifikacije (fra. baccalauréates). Omeniti je treba, da ima višje strokovno izobraževanje na ravni ISCED 5 v Franciji posebno značilnost, saj se na te programe lahko vpišejo vsi, ki so končali srednješolske splošne, tehnološke ali poklicne programe na ISCED 3, prav tako se upošteva neformalno in priložnostno znanje. Na EOK 5 sta dve vrsti programov: dvoletni višji strokovno praktični študij (fra. Brevet de Technicien Supérieur, BTS), usmerjen v pripravo na trg dela za področja, kot so računalništvo, trgovina, gostinstvo idr., in pa prav tako dvoletni strokovno-tehniški program (Diplôme Universitaire de Technologie, DUT), katerega poudarjen teoretični del zagotavlja široko tehnično znanje področij, kot so računalništvo, elektrotehnika, poslovno upravljanje in drugo. Če je študij na BTS mogoče razumeti kot pripravo na delo, je DUT lahko prehodna stopnja za študij na univerzi.

Povezava med strokovnim izobraževanjem na BTS in DUT (EOK 5) in nadaljevanju na visokošolskih ravneh EOK 6–7 je zapletena in lahko vodi prek različnih poti, vključuje več različnih možnosti in je odvisna od posameznika in njegovih kariernih ciljev. Mogoče je nadaljevanje študija na univerzi, čeprav lahko opredeljuje dodatne zahteve v obliko obveznih predmetov ali zahtevanih izpitov. Mogoč je tudi prehod na inženirske ali specializirane vodstvene programe.

Estonski okvir

Estonski izobraževalni sistem je decentraliziran in sledi aktualni strategiji razvoja izobraževanja 2021–35. V skoraj 100-odstotnem deležu se študenti poklicno izobražujejo na državno financiranih ustanovah, delež študentov, ki plačujejo študij, je zanemarljiv. Zasebne poklicne izobraževalne ustanove se izjemoma financirajo iz državnega proračuna, če je na nekem področju povpraševanje po strokovnjakih večje od ponudbe (Estonia – Overview, 2023). Obvezno izobraževanje traja do 16. leta.

Višje strokovne šole (est. Viienda taseme kutseõpe) (EOK 5, ISCED 454) pripravljajo kandidate na tehnične in strokovne poklice, na voljo pa je tudi možnost nadaljnega študija. Spadajo k posrednjemu izobraževanju in trajajo od pol leta do dveh in pol let. Vpis na te ustanove je načeloma omejen za diplomante srednjih strokovnih šol in strokovnih gimnazij (EOK 4), na voljo je tudi za odrasle brez zaključene formalne srednješolske izobrazbe.

Nadaljnje višješolsko izobraževanje je ovrednoteno s 15 do 60 krediti. Po zaključku nadaljevalnega višješolskega izobraževanja lahko diplomanti nadaljujejo študij na visokih šolah, ključna zahteva pa je eno leto delovnih izkušenj. Po zaključku se lahko diplomanti vpišejo na diplomski študij (EOK 6), ki odpira vrata na magistrski (EOK 7) in nato na doktorat znanosti (EOK 8).

6.2. Študij na terciarni ravni

Udeležba na terciarni ravni je v Evropi zelo različna. Povprečna raven udeležbe med državami EU je 40 %, cilj pa je doseči 45 % do konca tega desetletja (EK, 2023 – Poročilo posamezne države).

Terciarno izobraževanje v Sloveniji obsega višje strokovno izobraževanje in visokošolsko izobraževanje. Podсистema sta med seboj povezana, povezujejo ju sistem zagotavljanja kakovosti, institucionalna umestitev in programska sorodnost. Podatki SURS (2020) kažejo, da je delež mladih, starih od 30 do 34, ki dosegajo terciarno izobrazbo, 40,8 %.

Finska pri doseženi terciarni ravni izobraževanja stagnira, čeprav je ta že zadnjih deset let relativno stabilna, okoli 40 %, so pa med mesti in podeželjem in na sploh med regijami razlike relativno velike v dokončani terciarni izobrazbi.

Danska v zadnjem desetletju beleži trend rasti dosežene terciarne izobrazbe in je trenutno precej nad ciljem, kot je načrtan na ravni EU, in dosega 49,0 %. Zanimiva je razlika v doseženi terciarni ravni med ženskami (58,3 %) in moškimi (40,0 %), tudi na Danskem pa so velike razlike med mesti in podeželjem ter med regijami. V mestih je skoraj dvakrat višja kot na podeželju. Vlada izvaja različne dejavnosti za zmanjšanje te razlike.

Švedska stopnja dosežene terciarne izobrazbe je visoka in se še povečuje. Leta 2022 je bila v starosti 25–34 let kar 52,4-odstotna, kar je precej nad povprečjem EU (42 %). Hkrati pa tudi v tej severni državi obstajajo precejšnje razlike med spoloma v korist žensk ter med mestnim in podeželskim okoljem in je ena največjih v EU.

Stopnja dosežene terciarne izobrazbe na Hrvaškem je nizka, razlike med spoloma in regijami pa so precejšnje. Leta 2022 je bilo v povprečju 35,5 % visokošolsko izobraženih. Medtem ko se je v zadnjem desetletju povečevala, se je v zadnjih dveh letih spet nekoliko zmanjšala. Izobrazbena raven se močno razlikuje tudi med regijami, pri čemer je na primer v mestu Zagreb (54,6 %) več kot dvakrat višja kot

v panonski regiji (26,1 %).

Na Portugalskem se je število diplomantov terciarnega izobraževanja v letu 2022 zmanjšalo. V starosti od 25 do 34 let jih je bilo 44,4 %, kar je še vedno višje od povprečja EU. Še vedno obstajajo precejšnje regionalne razlike. Na visokošolske študije se vpisuje več mladih, vlada je namreč poleg štipendij v letu 2022/2023 odobrila dodatno podporo za stanovanjsko problematiko visokošolskih študentov, sploh za tiste z nizkimi dohodki.

Avstrija še naprej povečuje stopnjo vključenosti v terciarno izobraževanje, tudi regionalne razlike se manjšajo. V zadnjem desetletju se je stopnja dosežene terciarne izobrazbe skoraj podvojila, tudi tu je terciarno izobraženih več ženskah. Visokošolska izobrazba v Avstriji pa ne doprinese k zaposlovanju. Mladi med 20 in 34 let s terciarno izobrazbo (ISCED 6–8) imajo le malenkost več možnosti za zaposlitev kot njihovi vrstniki s končanimi poklicnimi srednjimi šolami (ISCED 3–4).

Francija ima visoko stopnjo dosežene terciarne izobrazbe, ki je bila leta več kot 50 %. Tu je delež žensk med diplomanti STEM manjši od deleža moških.

V Estoniji bi lahko terciarno izobrazbo povečali z zmanjšanjem stopnje osipa in spodbujanjem mladih za študij, sploh moških, ker je razlika med spoloma skrb vzbujajoča, prav tako je razmeroma visoka stopnja osipa v visokošolskem izobraževanju. Razlog je morda v visokih stroških, povezanih s študijem in bivanjem v tem času.

6.3. Financiranje programov PSI in dostopnost do izobraževanja

V državah, kjer se PSI financira javno, dijakom in študentom za izobraževanje načeloma ni treba plačevati iz lastnih žepov. Države, pri katerih je dostop do PSI javno dostopen vsem državljanom, vlade na različne načine pokrivajo izdatke za plače učiteljev, izvajanje in posodabljanje programov, ponekod so vključene državne štipendije ter spodbujanje sodelovanja med javnim in zasebnim sektorjem.

Financiranje PSI se izvaja na različne načine. Države imajo lahko sklad za usposabljanje, v katerega se zbirajo sredstva zunaj običajnih vladnih proračunskih kanalov. Razlike na ravni EU se kažejo v upravljanju, v številu skladov in po vrsti podprtih dejavnosti (izobraževanja in usposabljanja), pa tudi ciljnih skupin. Za izobraževanje so lahko uporabljene davčne spodbude, ki so večinoma vezane na izdatke podjetij za usposabljanje kot poslovni strošek. Podjetja, ki izvajajo

izobraževanja in usposabljanja, lahko prejmejo (nepovratna) javna sredstva za stroške usposabljanja. Individualno so na voljo tudi posojilne sheme za posameznike in mehanizmi za dodeljevanje dodatnega dopusta ali razpoložljivih načrtovanih ur (študijski dopust) za študij (Cedefop – Podatki o financiranju izobraževanja odraslih, 2023).

V državah članicah EU je bila v obdobju 2015–2018 javna poraba za izobraževanje, merjena kot delež celotne javne porabe, precej stabilna in je znašala okoli 9,9 %, vendar se je delež javne porabe za izobraževanje med državami precej razlikoval, prav tako so precejšnje razlike glede tega, koliko posamezne države porabijo za različne ravni izobraževanja (mik). Odražajo nacionalne prednostne naloge, pogosto je pomembna tudi organizacijska ali institucionalna ureditev v posameznih državah. Med dejavniki sta rast obsega zasebnega izobraževalnega sektorja in trend rasti javnih subvencij za zasebne šole. Čeprav so se v obdobju 2015–2018 izdatki za pred-, osnovno- in srednješolsko izobraževanje povečali, so se na terciarni nekoliko zmanjšali. Razlike med državami v porabi sredstev za terciarno izobraževanje je mogoče delno pojasniti z višino zasebnega financiranja, ki se med državami EU precej razlikuje.

Razpredelnica 6: Dostopnost PSI v izbranih državah EU

Dostopnost PSI	Država
Brezplačno, dostopno vsem državljanom	Avstrija, Danska, Estonija, Finska, Francija, Portugalska, Švedska
Brezplačno, izjema je PSI za odrasle	Hrvaška
Brezplačno, a se nekateri programi MBO financirajo tudi iz šolnin	Nizozemska
PSI ni brezplačen	Švica

(Cedefop, 2023)

V Avstriji je za izvajanje in financiranje izobraževanja odgovorno ministrstvo za izobraževanje. Financiranje vključuje plače učiteljev, njihovo nadaljnje usposabljanje in izobraževanje, prav tako vključuje stroške vzdrževanja šol. Izjeme so programi, ki se izvajajo v zdravstvenem sektorju. Tam za stroške izobraževanja poskrbijo *province*, v katerih so šole, posebno ureditev imajo tudi šole v gozdarskem in kmetijskem sektorju. Pri slednjih so stroški plač učiteljev urejeni sistemsko ter se razdeljujejo

uskklajeno med provinco in ministrstvom za kmetijstvo (Cedefop – Austria, 2021).

Na Danskem je državno financirano usposabljanje v šolah, panožna podjetja pa financirajo izobraževanje na delu. V sistemu vajeništva vajenci med delom prejemajo vajeniško plačo, ki je določena s kolektivnimi pogodbami za posamezen sektor. Za usposabljanje v podjetju vsi delodajalci, javni in zasebni, plačujejo določen znesek v »sistem povračil delodajalcem«, in to ne glede na izvajanje vajeniške prakse. Iz tega sklada se financira PSI za mlade, ki vstopajo na delovno področje, in odrasle v nadaljnjem usposabljanju in izobraževanju. Od leta 2018 je določena enotna postavka, ki jo na zaposlenega s polnim delovnim časom v sistem vplačujejo podjetja (Cedefop – Denmark, 2021).

V Estoniji je bila večina (99 %) programov do leta 2018 financiranih javno, od tega leta pa velja nov način z dvema postavkama, in sicer *osnovno financiranje* in *financiranje na podlagi uspešnosti*. S tem poskušajo zagotavljati proračunsko stabilnost stroškov upravljanja, vključno s kadrovskimi stroški šol (Cedefop – Estonia, 2021).

Finska financira izobraževanje na vseh ravneh javno, pri čemer so kriteriji za dodeljevanje sredstev enaki za javne in zasebne izvajalce PSI. Slabo tretjino oziroma 30 % sredstev prispeva država, 70 % občine. O uporabi dodeljenih sredstev odločajo izvajalci PSI. Skupno financiranje PSI znaša 1,5 % iz državne porabe in 13 % iz porabe ministrstva za izobraževanje in kulturo (Cedefop – Finland, 2021).

Francija je leta 2019 v izobraževanje vložila zajetna sredstva (po oceni 160 milijard evrov), iz katerih pokriva poučevanje in usposabljanje (vključno s pripravništvom), upravljanje izobraževalnega sistema, prav tako financira raziskovanje na področju izobraževanja, gostinstvo in nastanitev, svetovanje in zdravstvene storitve, prevoz, nakup knjig in drugega izobraževalnega gradiva, pa tudi štipendije in raziskave (omejeno na pedagoške in univerzitetne raziskave) (Cedefop – France, 2021).

Na Hrvaškem je bilo do leta 2001 financiranje javnih višjih sekundarnih PSI decentralizirano, kar je pomenilo, da si država in lokalna uprava stroške izvajanja delita. Država pokriva plače učiteljev, izobraževanje in usposabljanje učiteljev in drugih strokovnjakov, učna gradiva idr., krajevne skupnosti pa vlagajo v šolsko infrastrukturo in opremo, stroške upravljanja šol, prevoz zaposlenih, sofinanciranje prehrane in podobno. V nadaljnjem PSI odrasli udeleženci izobraževanja sami pokrivajo stroške izobraževalnih programov, ki jih obiskujejo (Cedefop – Croatia, 2021).

Nizozemska za PSI od leta 2018 namenja 0,7 % BDP. Z letom 2019 so 34 % vložka prispevala tudi podjetja, del tega stroška je prenesen tudi na posameznega udeleženca. Višina zneska je vezana na uspešnost šole pri doseganju zastavljenih državno opredeljenih ciljev. Poseben del sredstev je na voljo udeležencem izobraževanja z nižjim socialno-ekonomskim statusom. Dodatna specifičnost višje strokovne ravni (MBO) je enkraten znesek, odvisen od števila študentov in posledično od števila podeljenih potrdil. V ta sistem so vključeni tudi dodatni viri financiranja, ki vključujejo pogodbene obveznosti podjetji, občin in šolnin posameznikov. To vključuje tudi subvencije izobraževanja v dualnih programih (Cedefop – Netherlands, 2021).

Portugalska ima PSI skoraj v celoti financirano iz državnega proračuna, varnostnega proračuna in Evropskega socialnega sklada (ESF), sodelujejo tudi občine ter avtonomni pokrajini Madeira in Azori (Cedefop – Portugal, 2021). Leta 2018 je Portugalska za izobraževanje namenila 4,5 % BDP (10,5 % vseh javnih izdatkov).

Na Švedskem lahko programe višjega strokovnega izobraževanja organizirajo državni visokošolski zavodi, občine, okrožni sveti in posamezniki ali pravne osebe. Ti programi se delno financirajo iz javnih sredstev in so za udeležence brezplačni, izjema pa so specifični stroški, kot so študijski obiski, učno gradivo in podobno. Do pomoči so upravičeni udeleženci javno financiranih programov, študenti marginalnih skupin so upravičeni do študentske pomoči (Cedefop – Sweden, 2021).

6.4. Predvidevanje potreb na trgu dela

V Sloveniji se programi PSI oblikujejo tudi na podlagi podatkov o trgu dela, ki jih v uradnih evidencah zbirata Zavod RS za zaposlovanje (ZRSZ) in Statistični urad RS (SURS), pri tem uporabljata lastna klasifikacijska orodja. Podatki so predstavljeni na agregatni ravni (tj. brezposelnost, aktivno prebivalstvo, potrebe po novih delovnih mestih in podobno), zato se je že večkrat pojavila potreba po posebnih analizah za spremljanje sprememb na trgu dela. S tem bi bila zagotovljena podpora procesom odločanja v okviru priprave programov PSI in napovedovanje potreb po izobraževanju. Sistematično zbiranje podatkov delodajalce o potrebah na trgu dela je bilo leta 2013 zaustavljeno, zato trenutna podatkovna zbirka ni osvežena.

Na Finskem so dejavnosti predvidevanja potreb uveljavljene in povezane z oblikovanjem politike izobraževanja, ki sledi zahtevam in usklajevanju med ponudbo in povpraševanjem trga na poklicnih ravneh in v visokošolskem izobraževanju. Finska

nacionalna agencija za izobraževanje, ki deluje pod okriljem ministrstva za izobraževanje in kulturo, na nacionalni ravni pripravlja dolgoročne (10 let in več) in srednjeročne (5–9 let) napovedi o povpraševanju po delovni sili in potrebah po izobraževanju. Dejavnosti podpira Nacionalni forum za predvidevanje znanj in spretnosti, ustanovljen 2017. Predvidevanje potreb se izvaja na nacionalni, regionalni in občinski ravni, pri čemer se napovedi uporabljajo tudi za svetovanje pri zaposlovanju. V vse te dejavnosti so vključeni številni deležniki od sindikatov, delodajalcev, regionalnih svetov in predstavniki izobraževalnih ustanov.

Socialni partnerji imajo na Danskem institucionalizirano vlogo na vseh ravneh poklicnega izobraževanja in usposabljanja, od nacionalnega svetovalnega sveta za srednješolsko PSI do svetov visokih šol. Vzpostavljeni nacionalni panožni odbori za PSI imajo med glavnimi nalogami analizo trga, načrtovanje razvojnih dejavnost, oblikovanje in prenovo PSI. Ti odbori imajo nalogo tudi kvalificirati ustanove za usposabljanje. Posamezni lokalni odbori za usposabljanje so povezani z vsako poklicno šolo in zagotavljajo tesne stike z lokalno skupnostjo, kar izboljšuje odzivnost na posebne potrebe lokalnega trga dela. Sestavljajo jih predstavniki lokalnih delodajalcev in delojemalcev, ki jih imenujejo nacionalni odbori, ter predstavniki osebja, vodstva in učencev, ki jih imenujejo višje strokovne šole.

Na Švedskem za spremljanje trga dela skrbijo državne agencije, kot sta švedski statistični urad (SCB) in javni zavod za zaposlovanje, ki redno objavljajo analize. Javni zavod za zaposlovanje vzdržuje tudi iskalnik za napovedovanje prihodnjih zaposlitvenih možnosti za različne poklice in objavlja seznam poklicev, po katerih je povpraševanje v različnih regijah Švedske največje. Vendar potrebe na eni in zagotavljanje PSI na drugi strani niso medsebojno povezani. Ponudba je odvisna od zahtev in želja študentov, ki izbirajo izobraževanje. Prav to ustvarja razkorak med povpraševanjem in ponudbo, kar se kaže predvsem v tem, da v nekaterih sektorjih primanjkuje ustreznega kadra. Pomembni so tudi strukturni izzivi pri ponudbi programov in specializacij sploh na višjih ravneh, saj na lokalni ravni pogosto ni mogoče zagotoviti kakovostne izvedbe za tako široko paleto različnih programov.

Na podlagi vladnega odloka o spremljanju, analizah in napovedovanju potreb trga dela ter oblikovanju politike vpisa v izobraževanje izvaja te dejavnosti na Hrvaškem Zavod za zaposlovanje (hrv. Hrvatski Zavod za zapošljavanje). Pripravlja letne analize in napovedi potreb trga dela po določenih kvalifikacijah. Ta analiza temelji na statističnih podatkih in kazalnikih zaposlovanja trenutno brezposelnih oseb s

posebnimi kvalifikacijami, podatkih iz vprašalnika za delodajalce ter regionalnih in lokalnih razvojnih strategijah in načrtih. Zavod objavlja posebna priporočila za politiko vpisa v izobraževanje in politiko štipendiranja, ki so regionalno in lokalno določena ter so bolj kvalitativne kot kvantitativne narave. Proces prilagajanja izobraževanja potrebam trga dela se začne z oceno prihodnjih potreb po znanju in spretnostih, kot je opisano v ključnih strateških dokumentih in temelji na razvoju poklicnih standardov, ki temeljijo na sektorskih profilih.

Na Portugalskem je bil sistem za predvidevanje potreb po kvalifikacijah (SANQ) uveden leta 2015. Izvaja se na podlagi ocen ustreznost kvalifikacij za trg dela in spremljanja trendov usposobljenosti ponudbe človeških virov. To omogoča oblikovanje meril za opredelitev programov PSI na prednostnih področjih. Pri odločanju sodelujejo lokalne oblasti, vključeni pa so tudi drugi deležniki, na primer Sektorski sveti za kvalifikacije (CSQ), ki so tehnične in posvetovalne delovne skupine, ki zagotavljajo aktivno sodelovanje zainteresiranih strani. Leta 2020 je nacionalni statistični urad prvič izvedel raziskavo o ugotavljanju potreb po znanju in spretnostih v podjetjih z namenom opredelitve področij izboljšav, bistvenih za razvoj izobraževanja, usposabljanja in zaposlovanja na Portugalskem.

V Avstriji se obstoječi programi poklicnega izobraževanja in usposabljanja redno razvijajo, posodablajo in prilagajajo skladno z usmeritvami podjetij in trga dela. Eden glavnih ciljev tega postopka prilagajanja je doseči skladnost med PSI in zaposlovanjem, pa tudi med ponudbo kvalifikacij in povpraševanjem po njih, pri čemer poteka tudi zgodnje ocenjevanje razvoja potreb delodajalcev. V avstrijskem poklicnem izobraževanju in usposabljanju potekajo različni procesi predvidevanja, glavno vlogo pa imajo socialni partnerji.

Na Nizozemskem za raziskovanje skrbi Raziskovalni center za izobraževanje in trg dela (ROA), specializiran za napovedovanje trga dela in predvidevanje zahtevanih kompetenc. Uveljavljena sta dva pristopa: od zgoraj navzdol in od spodaj navzgor. Pri prvem, ki je splošni model napovedovanja, je vključen celoten trg dela, uporabljeni pa so nacionalni viri podatkov, pomembni za oblikovalce politik. Center vsako drugo leto objavi poročilo, ki vključuje pregled trendov na področju izobraževanja in trga dela ter analize pričakovanega razvoja trga dela v luči posameznih vprašanj politike. Drugi pristop se uporablja za napovedovanje potreb za posamezen sektor ali poklic. Zasebni komercialni ponudniki usposabljanja imajo lastne tržne strategije (vključno z raziskavami trga), tako da lahko ponudijo tečaje, ki ustrezajo potencialnim ciljnim

skupinam in potrebam trga dela.

V Franciji je pri predvidevanju potreb pomembna vloga delodajalcev, ti pa sodelujejo s socialnimi partnerji. Vzpostavljene so regionalne opazovalnice zaposlovanja in usposabljanja za analizo in raziskave razmerij med zaposlovanjem, usposabljanjem in kvalifikacijskimi zahtevami. Na podlagi podatkov, ki jih zagotavljajo nacionalne in regionalne zainteresirane strani na področju poklicnega izobraževanja in usposabljanja, izvajajo raziskave in zagotavljajo strokovno znanje za predvidevanje gospodarskih sprememb in kvalifikacij za prihodnost.

Predvidevanje potreb po znanju in spretnostih na estonskem trgu dela temelji na napovedih ministrstva za gospodarstvo. V njih je analizirano povpraševanje po delavcih v nacionalnem gospodarstvu po sektorjih in ravneh kvalifikacij. Napovedi temeljijo na napovedih prebivalstva in raziskavah o delovni sili, ki jih izvaja estonski statistični urad. Napovedi odražajo spremembe v zaposlovanju in potrebo po nadomeščanju delavcev, ki zapuščajo trg dela. Sistem za spremljanje in napovedovanje potreb na trgu dela ocenjuje potrebe po znanju in spretnostih po gospodarskih sektorjih (kot so informacijska in komunikacijska tehnologija, računovodstvo) ter zbira podatke za deležnike v izobraževanju in poslovnem svetu.

6.5. Vstopni pogoji v višje strokovno izobraževanje

Vstop v izobraževanje na višji strokovni ravni se v državah EU precej razlikuje predvsem pri tem, s katere ravni je prehod mogoč in kaj je omejitev oziroma pogoj za prehod.

V Sloveniji je za vstop zahtevana splošna ali poklicna matura, 3 leta delovnih izkušenj, mojstrski, delovodski ali poslovodski izpit in splošni predmetni izpiti poklicne mature.

V Avstriji so vstopni pogoji zaključena osnovna šola, posebne omejitve pa so tudi vrsta programa, razpoložljiva mesta in predhodni učni uspeh iz izbranih učnih predmetov.

Na Danskem je zahtevana dokončana ustrezna poklicna srednješolska izobrazba in usposabljanje (EUD) ali splošna srednješolska izobrazba v kombinaciji z ustreznimi delovnimi izkušnjami. Nekateri programi zahtevajo izkaz posebnih dosežkov pri določenih splošnih predmetih. Za vpis na višjo raven morajo študenti, ki imajo ustrezno

znanje poklicnega področja, opraviti dodatne splošne izobraževalne kvalifikacije in imeti vsaj dve leti ustreznih delovnih izkušenj.

V Estoniji morajo imeti kandidati končano srednješolsko izobraževanje in kvalifikacije poklicnega izobraževanja.

Finski sistem z uporabo individualnega načrta izobraževanja omogoča določitev pogojev za sprejem vsakega študenta posebej, pri čemer se upoštevajo delovne izkušnje, a te, niti predhodne kvalifikacije, niso ključne za vpis.

V Franciji in na Hrvaškem so pogoji poenostavljeni in zahtevajo opravljeno predhodno raven ISCED 4, v Franciji se pri izboru upošteva tudi neformalno in priložnostno pridobljeno znanje.

Švedska zahteva zaključeno srednjo šolo, pri čemer izvajalec poklicnega izobraževanja in usposabljanja lahko določi posebne vstopne pogoje, na primer dosežene kreditne točke pri določenih predmetih v srednji šoli ali delovne izkušnje na tem področju, kandidat se lahko preizkusi tudi v t. i. odprtem ocenjevanju kvalifikacij, čeprav ne izpolnjuje splošnih ali posebnih vstopnih pogojev, izkaže pa visoko raven poklicnega znanja. Vstopni pogoji na različnih ustanovah lahko vplivajo na trajanje programa, prav tako lahko opravljen program vpliva na trajanje naslednje ravni.

Razpredelnica 7: Zahteve za vpis v višješolske programe ravni EOK 5

Država	Vpisni pogoji	Vstop*	Izstop**
Finska	Izbor glede na posamezen individualen primer ob upoštevanju delovnih izkušenj	Odvisno od programa	Odvisno od programa
Danska	Dokončana ustrezna poklicna ali splošna srednješolska izobrazba ter ustrezne delovne izkušnje, za nekatere programe so zahtevani posebni izkazi ali izpiti	Ne vpliva	Ne vpliva
Švedska	Spričevalo srednje šole, lahko so zahtevani posebni vstopni pogoji, vstop je mogoč tudi po opravljeni odprtem ocenjevanju kvalifikacij	Vpliva	Vpliva
Hrvaška	Opravljena kvalifikacija na ravni EOK 4 ali višji	Vpliva	Ne vpliva
Portugalska	Opravljena kvalifikacija na ravni EOK 4 ali 5	Vpliva	Vpliva
Avstrija	Zaključek osmega razreda, predhodni učni uspeh, sprejemni izpit in minimalna starost 14 let	Ne vpliva	Odvisno od programa
Švica	Državna matura in predhodno usposabljanje na poklicnem področju ali dokazilo o delovnih izkušnjah	Ne vpliva	Odvisno od programa

Modernizacija poklicnega izobraževanja –
Mednarodna primerjava višjega strokovnega izobraževanja

Nizozemska	Končan srednješolski program poklicnega izobraževanja in usposabljanja na ravni srednjega menedžmenta (MBO 4) ali višjega srednjega izobraževanja	Ne vpliva	Odvisno od programa
Francija	Pogoj je dokončanje višjega sekundarnega splošnega, tehnološkega ali poklicnega programe (ISCED 4)	Odvisno od programa	Odvisno od programa
Estonija	Zaključeno izobraževanje in usposabljanje na EOK 4 ali 5 oziroma izkazane ustrezne poklicne kompetence	Ne vpliva	Ne vpliva

*(Cedefop, vocational education and training in Europe, 2021.) * Predhodno znanje pred vpisom se lahko prizna in vpliva na trajanje programa, ** opravljena raven pa prav tako lahko vpliva na trajanje programa na naslednji ravni EOK 6.*

6.6. Vrste programov višjega strokovnega izobraževanja

Od tretje ravni ISCED (raven 2) sta predvideni dve usmeritvi; splošna in poklicna (ang. general in vocational), na terciarnih ravneh pa sta opredeljeni akademska in strokovna (ang. academic in professional). Splošno izobraževanje je namenjeno razvijanju splošnega znanja, spretnosti in kompetenc, opismenjevanju, načeloma kot priprava na vstop v višje izobraževalne programe. Večinoma so šolski, lahko so namenjeni pripravi na vstop v poklicno izobraževanje, vendar ne nujno pripravljajo tudi na zaposlitev, niti ne vodijo neposredno do kvalifikacij za delo. Poklicno, nasprotno, izobražuje in usposablja za določen poklic in ima pogosto vključene delovne komponente (npr. vajeništvo, dvosistemski izobraževalni programi), torej vodijo do poklicnih kvalifikacij. Izobraževalni programi so lahko torej usmerjeni v splošno ali poklicno, lahko pa so kombinacija poklicnega izobraževanja in usposabljanja ter splošnega izobraževalnega programa (ang. Programmes Combining VET and General Education) (OECD, 2023).

Razpredelnica 8: Vrste programov na ravneh ISCED 4 in 5

Vrsta programa	Države
Poklicni	Vse države, ki jih spremlja Cedefop
Splošni	Ločene splošne programe na ISCED 4 in 5 ima le Danska.
Kombinirani P/S	Avstrija, Danska, Portugalska, Nemčija, Madžarska, Irska in Slovaška
P, S in kombinirani	Vse tri vrste programov na ISCED 4 in 5 ima le Irska

(Cedefop – VET in EU, 2023)

Nobena izmed spremljanih držav nima na ISCED 4 in 5 le splošnega izobraževalnega programa, kar je glede na poklicno naravo pričakovano. Pomembnejši vidik je kombiniranje splošnega in strokovnega, ker vodi tudi v razširitev možnosti za nadaljnje izobraževanje na univerzitetni ravni. V državah, kjer to ni mogoče, so na voljo prehodi po poklicni vertikali na ISCED 6, od koder se odpirajo dodatne možnosti izobraževalnih poti.

Glede panožne pokritosti s programi PSI so med državami velike razlike. Po eni strani odražajo ključne industrije, ki so za državo pomembne, po drugi kažejo razlike v razločevanju med strokovnim, razvojnim ali poklicnim usposabljanjem. Francija in Nizozemska imata na EOK 5 na primer širok in pester nabor različnih programov, od aeronavtike, urejanja okolja, tesarstva, keramičarstva, industrijskega oblikovanja, mikrotehnologije, ladjedelništva, vesoljskega oblikovanje idr., medtem ko za kvalifikacije na ISCED 4 na Hrvaškem, ki so bile že leta 2013 predvidene v zakonu o nacionalnih ogroditeljnih kvalifikacij, do zdaj še ni bil razvit noben program.

Razpredelnica 9: Programi in področja programov na ravneh ISCED 4–5

Država*	Raven (trajanje) in Program
Finska	454 (manj kot 2 leti) Individualno prilagojeno strokovno PSI (fin. Erikoisammattitutkinto) – specialistična poklicna kvalifikacija za nego in upravljanje konj
Danska	554 (2–3 leta) Programi nadaljnjega poklicnega izobraževanja odraslih (dan. VVU, Videregående Voksenuddannelse) – trgovina na drobno, tolmačenje, mednarodni promet in logistika ter informacijska tehnologija 554 (2 leti) Visokošolski programi kratkega cikla (dan. Erhvervsakademiuddannelser, KVU) – zobozdravstveni higienik, elektroinštalater, multimedijski oblikovalec, laboratorijski tehnik, vodja trženja idr.
Švedska	453 (1–2 leti) Višji programi PSI – ni podatkov o programih
Hrvaška	453 (2 leti) Razvojni programi specialističnega PSI – za kvalifikacije na tej ravni doslej ni bil razvit še noben program 554 (2–2,5 leta) Poklicni dodiplomski programi kratkega cikla – strokovni sodelavec za kemijsko inženirstvo idr.
Portugalska	454 (1–1,5 leta) Programi tehnološke specializacije (por. Cursos de especialização tecnológica, CET) – računalništvo, trgovina, elektronika in avtomatizacija, turizem, rekreacija 554 (2 leti) Visokošolski strokovni tehnični programi (por. Cursos técnicos)

Modernizacija poklicnega izobraževanja –
Mednarodna primerjava višjega strokovnega izobraževanja

	superiores profissionais, CTeSP)
	454 (3 leta) Program zdravstvene nege (GuK)
	554 (2,5 leta) Dodatni programi PSI (nem. Aufbaulehrgänge) – tehnologija, inženiring, poslovna sfera, moda in oblikovanje, umetnost in obrt, turizem,
Avstrija	kmetijstvo in gozdarstvo ter osnovna pedagogika.
	554 (2–3 leta) PIU po srednji šoli (nem. Kollegs) – enako kot zgoraj
	554 (2 leti) Mojstrski programi – mojster avtomobilske tehnike, industrijski mojster, gradbeni obrtnik idr.
	453 (1 leto) Specializirani programi – vodja, tehnični vodja, slaščičar, specialist za
Nizozemska	reprodukcijo
	554 (2 leti) Izredni programi kratkega visokošolskega cikla –
	554 (2 leti) Programi terciarnega PSI (fra. BTS – Brevet de technicien supérieur) –
Francija	številni programi od svetovalca v banki, aeronavitičke, arhitekture, ribištva, gradbeništva, tesarstva, krovstva, ladjedelništva, komunikacije idr.
	454 (0,5–2,5 leta) Začetni in nadaljevalni programi PSI (est. Viienda Taseme
Estonija	Kutseõpe) – računovodja, strokovnjak za poslovno administracijo, organizator prodaje in podjetnik v malem podjetju idr.
	554 (2 leti) Višje strokovno izobraževanje – inženir strojništva, bionike, gozdarstva
Slovenija	in lovstva, organizator družbenih omrežij, inženir lesarstva, višji baletni plesalec idr.

* Švica je zaradi nepopolnih podatkov izpuščena.

Čeprav se med programi pojavljajo tudi oblike, krajše od siceršnje opredelitve kratkega cikla, torej dve leti, se kot ena izmed pomembnejših inovacij na področju višjega in visokošolskega poklicnega izobraževanja, počasi uveljavljajo tudi mikrodokazila. Zamisel v državah EU še ni v popolnosti zaživela, so pa ta kot prilagodljivi, časovno manj zahtevni, hitro razviti, sodobni in cenovno dostopni kratki tečaji, postala zanimiva predvsem za poklicno izobraževanje. Evropska komisija je objavila *Predlog priporočil Sveta o evropskem pristopu k mikrodokazilom za vseživljenjsko učenje in zaposljivost*, ki temelji na javnih posvetovanjih, opravljenih s strani Evropske komisije, empiričnih raziskavah (Cedefop, OECD, Projektih Erasmus+) in na širokem, ciljno usmerjenem posvetovanju z deležniki s področja izobraževanja, usposabljanja, VŽU ter zaposljivosti (Predlog, 2022). Ob priznavanju mikrodokazil obstaja razkorak med cilji visokošolske politike tudi na ravni izobraževanj kratkega cikla, zlasti na evropski ravni. V državah še ni ustreznih pravnih okvirov in predpisov, prav tako ni standardne opredelitve mikrodokazil, kar ovira njihov razvoj (Eurashe, 2023). Z izvajanjem se soočajo tudi izobraževalne ustanove, zato je uvajanje zamudno.

Podatki, zbrani med evropskimi ponudniki PSI, nacionalnimi organi ter organizacijami delodajalcev (Cedefop – Microcredentials for labour market education and training, 2023), so bili dopolnjeni s študijami primerov iz posameznih držav. V večini so vprašanja o tem, ali in kako naj bodo mikrodokazila povezana z uveljavljenimi sistemi kvalifikacij, v začetni fazi obravnave; poudarek je na boljši opredelitvi in standardizaciji njihove vloge v nacionalnih sistemih kvalifikacij. Obstoječi trendi modularizacije in priznavanja predhodnega učenja zagotavljajo potencialne možnosti za uresničitev prednosti vpeljevanja mikrodokazil v smislu prožnosti in odzivnosti, hkrati pa zagotavljajo njihovo kakovost za učeče se in delodajalce. Še vedno se veliko razpravlja o tem, kako ravnati z mikrokrediti in kako se izogniti morebitnim negativnim učinkom, kot je spodbujanje prehoda od celostnega izobraževanja h kratkotrajnemu učenju, ki temelji na omejenem naboru spretnosti.

V Sloveniji se projekti za ugotavljanje možnosti uporabe mikrodokazil izvajajo predvsem na visokošolski ravni, načeloma pa je prisotna velika negotovost glede konkretne oblike. To v akademski skupnosti vzbuja strahove o možnem razvrednotenju tradicionalnega izobraževanja. Posebne zakonske uredbe še niso na voljo.

Na Finskem so na primer začeli pripravljati skupni standard za mikrodokazila, ki bi dopolnjeval izobraževalne možnosti tudi na visokošolskih ustanovah. Temelji na konceptu stalnega učenja, torej pridobivanje znanja in spretnosti, usklajenih s potrebami trga dela. Dejavnosti se usklajujejo tudi z več evropskimi projekti z namenom oblikovanja skupnega evropskega okvira za izvajanje mikrodokazil.

Na Portugalskem je že na voljo raznolika ponudba kratkih usposabljanj. Mikrodokazila je mogoče pridobivati na različnih področjih, na primer z varovanjem okolja povezane teme, trajnostnostjo, digitalno preobrazbo in drugo. Za razvoj in razširitev ponudbe so na državni ravni zagotovili sredstva, namenjena konzorcijem visokošolskih zavodov ter javnih in zasebnih delodajalcev.

Švedska po drugi strani še preučuje možnosti uvajanja mikrodokazil in načine, kako jih vključiti v obstoječo izobraževalno ponudbo. Od leta 2021 poteka pilotni projekt, v okviru katerega preučujejo možnosti od vsebinske zasnove, do digitalizirane organizacijske infrastrukture, ki bi to obliko razpršenih usposabljanj podpirala.

V Franciji celovitega okvira za mikrokredite še ni, a jih ponuja in izvaja več različnih izobraževalnih ustanov, večinoma v zasebnih visokih ustanovah s področja poslovnih ved in inženirstva. Obstaja tudi nacionalni projekt za razvoj spletnih tečajev,

ki dopolnjujejo visokošolske in univerzitetne, pa tudi del strokovnega usposabljanja.

V Estoniji je v pripravi pravni okvir za uvedbo mikro dokazil, ki bo zagotavljal visoko raven vsebinske in izvedbene kakovosti. Akreditirane ustanove v okviru PSI in visokošolske ustanove lahko ponujajo tovrstne tečaje v okviru programov, ki jih izvajajo, druge zasebne ustanove pa morajo opraviti uradno presojo kakovosti. Načeloma velja, da mora potekati razvoj v sodelovanju z delodajalci in mora dopolnjevati ponudbo vsebin na visokošolski ravni, omejena so s 6–30 KT (ECTS), vsebinsko pa morajo biti povezana s kompetencami, relevantnimi za trg dela.

6.7. Politika vseživljenjskega učenja in izobraževanje odraslih

Skupno vsem obravnavanim državam je prizadevanje za zagotavljanje kakovostnega in dostopnega PSI, ki se kaže tudi v spodbujanju vseživljenjskega učenja. Za Finsko, Dansko in Švedsko je značilno dejavno spodbujanje udeležbe v poklicnih programih, ki se deloma individualizirajo in prilagajajo zahtevam študentov. V srednjeevropskem modelu, značilnem za Avstrijo in Švico, se kaže povezava med izobraževanjem in gospodarstvom za zagotavljanje kakovostnega izobraževanja z številnimi možnostmi prehoda po ravneh in med njimi. V Franciji in na Portugalskem je poudarek na dostopnosti in priznavanju neformalno pridobljenega znanja. V Estoniji se razvoj osredotoča na pridobivanje ključnih kompetenc, predvsem digitalne pismenosti. V nekaterih državah se to kaže v številu različnih programov, v drugih predvsem v številnih povezavah. Razlike med državami se kažejo predvsem v načinu uvajanja strukturnih sprememb, ki so močno ekonomsko pogojene, značilne pa so tudi kulturne posebnosti.

Podatki kažejo, da se izobraževanje odraslih v vseh državah spodbuja, so pa precej različno obravnavane ravni, na nekatere vpis ni mogoč, če prej ni dosežena zahtevana nižja raven. Tako deklarativno za vse države Cedefop velja, da so programi na ISCED 4 in 5 namenjeni tudi odraslim, dejansko pa za vpis na programe velja omejitev dokončane predhodno zahtevane ravni. Podatki običajne starosti ob prijavi kažejo, da so med državami precejšnje razlike. V Avstriji se v petletni šolski program EOK 5 vpišejo dijaki, stari 14 let, med ravnmi od 354 do 554, kjer traja program od 1 do 3 let in nima vmesne kvalifikacije, je pa mogoče neposredno nadaljevanje še dve leti in raven lahko zaključijo pri 19 letih, ko se v večini drugih držav običajna starost ob vpisu šele začne, torej po 18 letih.

Razpredelnica 10: PSI in izobraževanje odraslih v izbranih državah EU

Država	Izobraževanje odraslih
Finska	Finska omogoča izobraževanje odraslih v obliki delnih in polnih programov ter z različnimi oblikami izobraževanja na daljavo. Izobraževanje in usposabljanje poteka na ISCED 344 in 354, kandidati pa lahko po opravljeni ravni vstopijo v postsekundarno izobraževanje.
Danska	Na EOK 3–5 je omogočen vstop odraslih iz vseh programov, osnovni namen pa je dopolnjevanje kompetenc za posamezno strokovno oziroma delovno področje.
Švedska	Švedski delni in polni programi se izvajajo na ISCED 244, 344, 351, 353, značilne pa so individualizirane modularne učne poti za odrasle nad 20 let. Trajanje in vsebina izobraževanja sta prilagojena potrebam in željam kandidata, prav tako omogoča prehod na terciarno raven.
Hrvaška	Izvajajo se delni in polni programi, pri čemer pa ti ne omogočajo napredovanja na terciarno raven.
Portugalska	Portugalska pozna delne in polne programe, ki se izvajajo na različne načine. To so strokovni programi, specializirani umetniški in vajeniški programi. S pridobitvijo dokazil o končanju pridobi udeleženec možnost vstopa na terciarno raven.
Avstrija	Posebej je opredeljeno izobraževanje odraslih na ISCED 551–767. Vključeno je splošno izobraževanje odraslih, nadaljnje usposabljanje na delu, izobraževanje za spreminjanje področja dela.
Nizozemska	Nizozemska ponuja nekatere programe (VWO in HAVO) na sekundarni ravni ISCED 244–344, ki za vstop ne zahtevajo nobenega predznanja oziroma že pridobljene diplome. Pogoj je starost nad 16 let.
Francija	V Franciji se izvajajo delni in polni programi, vključno z možnostmi izobraževanja na daljavo. Programi so namenjeni tehnološkemu usposabljanju na ISCED 344, za usposabljanje in izobraževanje ob delu pa na ISCED 353 in 354. Zaključek teh programov omogoča vstop na terciarno raven – vstop v programe tehničnih strok in univerzitetne programe. Izobraževanje odraslih poteka tudi zunaj izobraževalnega sistema.
Estonija	Zasnovani so programi neformalnega izobraževanja odraslih (pridobivanje dodatnih kompetenc ob delu) in formalni poklicni programi. Programi se izvajajo na ravneh ISCED 251, 351 in 354, na terciarni ravni programov za odrasle ni.

(Cedefop, *vocational education and training in Europe, 2021*)

Poklicno izobraževanje ponuja številne možnosti vseživljenjskega učenja, ne glede na vrsto izobraževalnega programa. Kadrovska politika se na tem mestu kaže

bolj na ravni podjetja kot na sistemski ravni. Čeprav je v nekaterih državah mogoče pridobiti štipendijo oziroma je program za udeleženca brezplačen, sta stalno strokovno in nadaljnje izobraževanje vezana na potrebe podjetja. Stalno strokovno in nadaljnje izobraževanje, ki se izvaja po vstopu v poklicno obdobje, je namenjeno izboljševanju ali nadgrajevanju znanja, pridobivanju novih izkušenj, spretnosti ali kompetenc (izpopolnjevanje), tudi zaradi spremembe poklicne poti (prekvalifikacije / preusposabljanje). Koristi niso le za podjetje, ampak tudi za zagotavljanje osebnega in poklicnega razvoja. Višji strokovni programi so lahko namenjeni prav temu, po navadi vključujejo večji del učenja ob delu, ki se lahko izvaja v matični delovni ustanovi. Kot tako je del vseživljenjskega učenja in zajema široko paleto spretnosti, vključno s spretnostmi, ki niso vezane nujno le na delovno mesto. Vsakršno izobraževanje v poklicnem obdobju spodbuja horizontalno in vertikalno prepustnost (Cedefop, 2023).

Delež izobraževanja z delom je med državami in programi precej različen. Če ima kot posebnost v evropskem prostoru Grčija program, ki se 100 % izvaja v tej obliki, ima večina drugih držav delež nekje 30–50 %, odvisno od programa. Delež kaže, da je za poklicno usmeritev pomemben tudi del teoretičnih ali strokovnih vsebin, ki jih je težje ali nemogoče izvesti v delovnem okolju.

Razpredelnica 11: Delež učenja ob delu v poklicnih programih v izbranih državah EU

Država	Delež učenja ob delu (WBL)
Finska	Različen delež, ker je vezan na individualni načrt udeleženca
Danska	25–50 %
Švedska	Učenje ob delu ni obvezno, se pa spodbuja, sploh v prvem letniku višjega poklicnega izobraževanja.
Hrvaška	Priložnosti za praktično usposabljanje je vezano na individualni kurikulum, in sicer > 50 %
Portugalska	< 50 %
Avstrija	30–60 %
Nizozemska	20 % (šolski sistem), 60 % (vajeništvo)
Francija	30 % v šolskih sistemih, sicer tudi > 50 %
Estonija	> 50 %
Slovenija	40 %

(Cedefop, vocational education and training in Europe, 2021.) * Švica zaradi nepopolnih podatkov ni vpisana.

6.8. Tipične kvalifikacije, pridobljene na EOK 5

Kvalifikacije na EOK 5 so raznolike in pogosto kompleksne za analizo. Tipične kvalifikacije zagotavljajo programi kratkega visokošolskega cikla, pomembno vlogo imata tudi neformalno poklicno izobraževanje in usposabljanje. Kvalifikacije te ravni imajo pomembno vlogo pri zagotavljanju dostopa do zaposlitve in poklicnega napredovanja ter omogočanje nadaljnega študija tudi na visokošolski ravni. Zaradi te dvojne funkcije so privlačne za študente in delodajalce. Čeprav se obseg kvalifikacij v posameznih državah razlikuje, njihov pomen narašča iz več razlogov. Razvijajo se namreč kot odziv na povečane potrebe po naprednih tehničnih in/ali vodstvenih spretnostih, ki jih zahteva trg dela in starajoča se populacija zaposlenih.

Tovrstne kvalifikacije so privlačne za študente v PSI in tiste, ki so že zaposleni, pomenijo pomemben element vseživljenjskega učenja. Pomemben element so tudi delodajalci, saj ti programi vključujejo eno od oblik učenja z delom. Prav to, v kombinaciji z možnostjo pridobivanja kvalifikacij po različnih učnih poteh, omogoča potrjevanje tudi neformalno pridobljenih znanj za skrajšanje trajanja programa, ki vodi do pridobitve kvalifikacije.

Razpredelnica 12: Udeležba pri pridobivanju tipičnih področij kvalifikacij

Država	Področje kvalifikacij (najpogostejše)	Število udeležencev
Finska	Inženiring, proizvodnja in gradbeništvo	57.777
	Storitve	46.800
	Zdravje in dobro počutje	40.248
	Poslovanje, uprava in pravo	37.606
	Poslovanje in uprava	37.606
Danska	Inženiring, proizvodnja in gradbeništvo	51.056
	Inženirstvo in inženirska stroka	25.472
	Poslovanje, uprava in pravo	22.549
	Poslovanje in uprava	22.549
	Zdravje in socialno varstvo	21.813
Švedska	Neznano	80.648
	Inženiring, proizvodnja in gradbeništvo	54.562
	Inženiring in inženirstvo	33.773
	Zdravje in dobro počutje	25.775
	Arhitektura in gradbeništvo	19.456

Modernizacija poklicnega izobraževanja –
Mednarodna primerjava višjega strokovnega izobraževanja

Hrvaška	Inženiring, proizvodnja in gradbeništvo	8.324
	Inženirstvo in inženirska stroka	4.464
	Storitve	3.996
	Osebne storitve	2.501
	Informacijske in komunikacijske tehnologije	2.459
Portugalska	Inženiring, proizvodnja in gradbeništvo	92.340
	poslovanje, uprava in pravo	57.410
	Inženirstvo in inženirska stroka	51.205
	Storitve	43.286
	Interdisciplinarni programi in kvalifikacije, ki vključujejo poslovne, upravne in pravne vede	31.358
Avstrija	Inženiring, proizvodnja in gradbeništvo	76.530
	poslovanje, uprava in pravo	62.065
	Poslovanje in uprava	62.065
	Inženiring in inženirstvo	44.410
	Podjetništvo in uprava, ki ni podrobneje opredeljeno	37.349
Švica	Zdravje in dobro počutje	130.520
	Storitve	104.292
	Inženiring, proizvodnja in gradbeništvo	89.952
	Socialno varstvo	87.667
	Neznano	85.434
Nizozemska	Inženiring, proizvodnja in gradbeništvo	405.759
	Inženirstvo in inženirska stroka	236.442
	Poslovanje, uprava in pravo	226.063
	Poslovanje in uprava	226.063
	Storitve	226.054
Francija	Inženiring, proizvodnja in gradbeništvo	41.617
	Inženirstvo in inženirska stroka	28.672
	Storitve	24.637
	Poslovanje, uprava in pravo	19.086
	Poslovanje in uprava	19.086
Estonija		

(Cedefop, vocational education and training in Europe, 2021)

6.9. Internacionalizacija višjega strokovnega izobraževanja

Na Finskem je močno poudarjena internacionalizacija študentov in učiteljev, saj jo že nacionalni kurikulum opredeli kot enega ključnih ciljev izobraževanja. Tudi Danska je aktivna partnerica v številnih mednarodnih izobraževalnih partnerstvih, vključno s sodelovanjem EU, Sveta Evrope, OECD, Unesca in Nordijskega sveta ministrov na področju izobraževanja. Švedska posebej področja ne omenja, se pa poudarja pomembnost za višanje kakovosti izobraževalnega sistema. Nasprotno je na Hrvaškem internacionalizacija pomembna na vseh ravneh izobraževanja. Sodelujejo pri programu Tempus, programu Lifelong Learning. Vključeni so v medvladne dogovore, ki podpirajo učno mobilnost. Posebnih ciljev za PSI ne omenjajo. Na Portugalskem je internacionalizacija osredotočena na tri prednostna področja: (1) sodelovanje na ravni EU, (2) mednarodno sodelovanje in (3) razvoj sodelovanja. V aktivnosti je vključeno več vladnih agencij. Avstrija prisega na sodelovanje med različnimi izobraževalnimi ustanovami, Erasmus+, NQF. Delujejo po načelih projekta *Higher Education Mobility and Internationalisation Strategy for Higher Education 2020–2030* (HMIS 2030). Posebnost je Švica, kjer se odnosi z državami EU urejajo bilateralno, torej tudi na področju izobraževanja. Vključeni so v program Erasmus+, znotraj teh pa še v programe Comenius, Leonardo da Vinci, Erasmus, Grundtvig, Youth in Action, Transversal, Euroguidance. V skladu z zveznim zakonom o poklicnem in strokovnem izobraževanju in usposabljanju (VPETA) lahko zvezni svet v okviru pristojnosti sklepa mednarodne sporazume za spodbujanje mednarodnega sodelovanja in mobilnosti na področju poklicnega usposabljanja. V Franciji se mobilnost spodbuja na vseh ravneh, tudi v poklicnem izobraževanju. Mobilnost se od leta 2014 izvaja na poklicni maturi, se utrjuje in razširja na druge diplome na poklicni poti in omogočajo vrednotenje v tujini pridobljenih znanj in spretnosti. Na Nizozemskem je za internacionalizacijo odgovorno ministrstvo za izobraževanje, kulturo in znanost, katerega načrti vključujejo izobraževanje študentov in izobraževalcev za mednarodno sodelovanje. Na področju PSI se osredotočajo na domačo internacionalizacijo in odhajanje iz države. Najpomembnejše usmeritve v zvezi z internacionalizacijo v Estoniji so zapisane v estonski strategiji za izobraževanje 2021–35 (ni dostopa na spletni strani). Poudarek je na nacionalni internacionalizaciji, saj poskušajo ustvariti za tuje delavce privlačen trg. Izvajajo programe Education and

Youth authority, Study in Estonia, Research in Estonia, Dora Plus).

Razpredelnica 13: Internacionalizacija izobraževanja v izbranih državah EU

Država	Internacionalizacija izobraževanja
Finska	Fokus internacionalizacije ima tri prednostna področja – sodelovanje na ravni EU, mednarodno sodelovanje in razvoj sodelovanja.
Danska	Danska je aktivna partnerica v evropskem področju v številnih mednarodnih izobraževalnih projektih, vključno s sodelovanjem EU, Sveta Evrope, OECD, Unesca in Nordijskega sveta ministrov na področju izobraževanja.
Švedska	Švedska ne omenja posebnih dejavnosti za področje internacionalizacije.
Hrvaška	Hrvaška se vključuje v medvladne dogovore, ki podpirajo učno mobilnost.
Portugalska	Mobilnost se spodbuja na vseh ravneh, tudi v poklicnem izobraževanju.
Avstrija	Poudarjajo internacionalizacijo študentov in učiteljev. Nacionalni kurikulum definira internacionalizacijo kot enega ključnih ciljev.
Švica	Švicarske odnose z državami EU urejajo bilateralni dogovori in so vključeni v različne evropske programe.
Francija	Sodelovanje med različnimi izobraževalnimi ustanovami, Erasmus+, NQF.
Nizozemska	Na področju PSI se osredotočajo na domačo internacionalizacijo in odhajanje iz države.
Estonija	Poudarek je na nacionalni internacionalizaciji, saj poskušajo ustvariti za tuje delavce privlačen trg.

(Cedefop, *Mobility and Internationalisation*, 2021)

6.10. Umeščenost v sistem, prehodnost in relacija do visokega šolstva

Razumevanje vloge kratkega cikla izobraževanja na EOK 5 se kaže tudi v njegovi umeščenosti v sistem. Ker je kratki cikel praktično usmerjen način študija in je usklajen s potrebami delodajalcev, je primarni namen prehod študentov v delo, manj v nadaljevanje njihove poklicne poti tudi na visokošolski ravni. Neg lede na to analiza držav kaže, da obstajajo možnosti prehoda po izobrazbeni vertikali, eksplicitno ta možnost ni na voljo le na Švedskem. V skandinavskih državah je mogoč prehod iz vseh srednješolskih ravni na raven 5, prav tako izhod, odvisno opravljenega programa pa se skrajša tudi trajanje. V avstrijskem sistemu je neposreden vhod mogoč v večini primerov le po opravljanju izpita za vstop na terciarno raven. Razlogi za to so v strukturi programov, ki imajo poklicno usmeritev in večji delež praktičnega izobraževanja, za nadaljevanje študija pa umanjka strokovno teoretično znanje. Tega morajo študenti tudi po opravljenih vseh obveznostih izkazati v obliki izpitov za izbrane vsebine.

Razpredelnica 14: Prehodi na EOK 5 in možnosti nadaljnjega izobraževanja

Država*	Vhod [ISCED]	Prehod v EOK 5	Trajanje [semester]	Izhod [ISCED]	Dodatne zahteve prehoda na raven 6
Finska	244, 354	454	4	665	Preizkus, vpliva na trajanje
Danska	344, 354	554	4–6	655	Preizkus, vpliva na trajanje
Švedska	344	453, 554	2–6	---	Obvezen preizkus
Hrvaška	344, 354	453, 554	4–5	665	Preizkus, vpliva na trajanje
Portugalska	344, 354	454, 554	2–4	554, 665	Preizkus, vpliva na trajanje
Avstrija	344, 354	554	2–6, 10	665	Preizkus, vpliva na trajanje
Francija	344	554	4	665	Preizkus, vpliva na trajanje
Nizozemska	244,354	453, 554	2–4	554, 665	Preizkus, vpliva na trajanje
Estonija	344, 354	454	1–5	665	Vpliva na trajanje
Slovenija	344, 354	554	4	---	Pogoje določi ustanova

(Cedefop, 2023.) * Švica zaradi nepopolnosti podatkov ni navedena.

7. Izzivi višjega strokovnega izobraževanja

Izzivi višješolskega strokovnega izobraževanja se deloma povezujejo z izzivi, značilnimi za celotno vertikalno PSI, povezave pa je mogoče najti tudi v kontekstu posameznih držav EU. Na tem mestu je na kratko predstavljenih nekaj temeljnih izzivov, ki sledijo iz študije in so podrobno zapisani v drugem dokumentu, in pa izzive, ki jih je kot pomembne postavila *Strategija višjega strokovnega izobraževanja v RS za obdobje 2020–2030*. Zbrani so tisti, ki so za višješolsko raven najbolj relevantni in so povezljivi z opisanim stanjem v državah EU, vključenih v pregled.

Razvoj PSI za hiter odziv na spremembe na trgu dela in tudi širše v družbi zahteva odzivno in predvsem nenehno posodabljanje izobraževalnih programov. V to spadajo tudi različne izvedbene oblike krajših vrst izobraževanja od študijskih programov za izpopolnjevanje, mikrodokazil, možnosti izrednega študija in študija na daljavo, pa tudi vključevanje v različne projekte na nacionalni in mednarodni ravni. S temi ukrepi bi pomembno prispevali k krepitvi razvojne in inovativne naravnosti šol, s katero bi enostavneje nagovarjale vsakršne spremembe.

Pri tem so pomembni tudi posodabljanje kompetenc učiteljev, spremenjene metode pouka in ocenjevanja ter okrepljeno sodelovanja s trgom dela, da bi na trg

vstopali diplomanti z ustreznimi znanji in kompetencami. Za razrešitev tega splošnega izziva, značilnega za vse države, vključene v analizo, se kaže rešitev v kakovostnih podatkih o različnih vidikih sprememb na trgu dela, načrtovanja, izvajanja in ne nazadnje evalvacije višješolskega izobraževanja in tudi o trendih v gospodarstvu. Za višješolsko raven je to še toliko pomembnejše, ker je ena izmed značilnosti študija tudi izobraževanje za srednje vodstvene vloge v podjetju, torej vloge, namenjene zaznavanju in spremljanju sprememb.

Drug pomemben izziv so demografske spremembe, med katerimi je na prvem mestu pereč problem staranja prebivalstva EU, s podobnim učinkom pa je pomembno tudi pomanjkanje kvalificiranih delavcev. Za tovrstna odprta vprašanja se pojavljajo različni predlogi, med katerimi se rešitve kažejo v spodbujanju okolja za poklicno usmeritev, za povečevanje atraktivnosti poklicnega izobraževanja na višješolski ravni in pa strokovno in pedagoško usposabljanje izobraževalcev na vseh ravneh.

Izjemno pomembno je tudi vključevanje in sodelovanje s socialnimi partnerji, ki se v različnih državah EU spodbuja s krepitvijo vloge delodajalcev in spodbujanja povezovanja z gospodarstvom pri izvajanju vseh oblik praktičnega usposabljanja na delovnem mestu. To je mogoče razvijati z različnimi vrstami spodbud: od koordinacije med različnimi raziskovalnimi ustanovami do finančnih stimulacij.

V mednarodni primerjavi so predstavljeni primeri sodelovanja med poklicno in strokovno vejo izobraževanja, posebej so pomembni primeri prehodnosti med različnimi ravni izobraževanja. To pomeni tudi ponovno ovrednotenje znanja posameznika, ki ga lahko ta pridobi na različne načine tekom svojih poklicno izobraževalnih dejavnosti, torej priznavanja neformalno pridobljenega znanja, ki lahko vodi do kvalifikacij na vseh ravneh in z večjo dostopnostjo.

V izbranih državah EU je mogoče zaznati več izzivov in hkrati smeri njihovega reševanja.

Na Finskem je imela reforma visokošolskega izobraževanja iz leta 2018 pozitiven učinek. Cilj reforme je bil poenostaviti prehod v visokošolsko izobraževanje in izboljšati dodeljevanje študentskih mest, da bi ta boljše ustrezala izbiri študentov. Rezultati evalvacij kažejo, da je olajšan postopek prijave za tiste, ki se prijavljajo prvič, prav tako za tiste, ki želijo spremeniti smer študija. Predlog novega sistema točkovanja, ki upošteva rezultate maturitetnih izpitov študentov, je bil objavljen septembra 2023. Novi model točkovanja naj bi se uporabljal pri sprejemu študentov od leta 2026.

Danska vlada si prizadeva izboljšati kakovost visokošolskega izobraževanja tudi

s spremembo strukture študijskih programov, s skrajšanjem trajanja magistrskih študijskih programov z dveh let na leto in četrt. Načrtovana reforma združuje reorganizacijo študija z izboljšanjem kakovosti (zlasti več poučevanja, manjši razredi in boljše vodenje). Programi s prilagodljivim trajanjem naj bi študentom omogočali, da med študijem delajo polni delovni čas in so bolj poklicno usmerjeni.

Švedska vlada financira alternativne poti v šole za poučevanje in prakso. Na pedagoških študijskih programih se od leta 2014 pilotno uvajajo šole za prakso in vadbene ustanove za predšolsko vzgojo in varstvo, predvsem zaradi pridobivanja praktičnih izkušenj. Uvajanje tesnega sodelovanja z univerzami za izobraževanje učiteljev se je izkazalo za uspešno, zato vlada povečuje naložbe v tovrstne ustanove.

Na Hrvaškem je pomemben strateški cilj povečanje stopnje dosežene terciarne izobrazbe. Ključni cilj nacionalnega načrta za razvoj izobraževalnega sistema do leta 2027 in spremljajočega akcijskega načrta je do leta 2027 povečati stopnjo dosežene izobrazbe predvsem v starostni skupini 25–34 let, in sicer na 45 %. Reforme vključujejo tudi nadaljnje naložbe v prilagajanje visokošolskega izobraževanja za trg dela.

Portugalska vlada je imenovala neodvisno komisijo za oceno pravne ureditve visokega šolstva. Sklepi ocenjevalne komisije naj bi bili vladi predstavljeni decembra 2023.

Avstrija namerava v prihodnje povečati število razpoložljivih mest za študij naravoslovne in tehniške študije.

V Sloveniji so se pokazali številni izzivi, ki so podrobneje opredeljeni v *Strategiji 2020–2030*, v poročilu *Sistemska analiza višješolskih študijskih programov* in v tej *primerjavi*, ki so nastali v okviru projekta *Modernizacija PSI*. Ti dokumenti so pomembna podlaga za pripravo novih *Izhodišč za pripravo višješolskih študijskih programov*.

8. Sklepne ugotovitve

Ugotovitve mednarodne primerjave dopolnjujejo rezultati *študije*, rezultati *Sistemske analize VSI* in ne nazadnje tudi rezultati analiz, ki so bili podlaga za pripravo *strategije 2020–2023*. Sploh *strategija* je že oblikovala nabor ključnih točk, o katerih mora teči pogovor pred pripravo novih *izhodišč* za pripravo programov VSI.

Mednarodna analiza odpira nekatera podobna vprašanja, ki jih lahko v kontekstu delovanja drugih držav začnemo tudi pri nas. Odpira se vrsta razprav, značilnih tudi za slovenski prostor, vendar pa je v njem mnogo različnih mnenj o smeri razreševanja. Finska na področju organiziranosti poklicnega izobraževanja na primer podpira razvoj politehniških šol, spodbuja povezovanje različnih izobraževalnih ustanov in gospodarstva, ki delujejo na več ravneh izobraževanja, s čimer se zabrišejo meje prehoda med ravnmi. Švedska pozna obliko krajših programov, ki so pri nas primerljivi z nadaljnjim usposabljanjem na višješolski ravni (projekt PINPIU), hkrati pa so močno navezani in prilagojeni posameznim regijam in panogam. Podobno kot Švedska in Finska tudi Francija ob izvajanju krajših programov priznava tudi neformalno pridobljeno znanje, ki ga za to pristojne komisije preverjajo in primere po potrebi obravnavajo tudi individualno. Ena od perspektiv, ki podpira razvoj možnosti krajših izobraževanj in usposabljanj, je zabeležena tudi v predlogu o evropskem pristopu k mikrodokazilom, ki ponujajo možnosti za številne inovacije na področju hitrega odziva na spremembe v gospodarstvu in hkrati hitrega prilagajanja znanj posameznika na njegovi poti v poklicno neodvisnost.

Mednarodna analiza je pokazala, da ima večina evropskih držav, zajetih v poročilo, po vertikalni prehoden poklicni izobraževalni sistem. Pri nas imajo visokošolske ustanove možnost, da same opredeljujejo vstopne pogoje (oziroma omejitve). Več držav, prednjačijo skandinavske, poudarja pomembnost, ki jo ima prehoden, odprt in s tem vključujoč izobraževalni sistem. V Avstriji, kjer je v poklicno izobraževanje vključen velik delež mladih, je prehod na višješolsko raven mogoč po opravljeni maturi, po zaključenem študiju pa je nadalje odprta možnost študija tudi na visokošolski ravni, če diplomanti izpolnjujejo vnaprej znane in utemeljene pogoje. Podobno tudi v Švici, kjer imajo na posrednji ravni razvit dualni sistem, pri opravljanju poklicev pa upoštevajo tudi delovne izkušnje in druga znanja.

Evropski strateški dokumenti navajajo kot pomembna razvojna vidika na eni

strani zaposlenost in po drugi zmanjšanje osipa v izobraževanju. Pri nas je ta še zlasti problematičen prav na višješolski ravni. Ugotovitve analize intervjujev v sistemski analizi kažejo, da je za osip odgovorna ravno velika zaposljivost kandidatov, ki študija na tej ravni v za to namenjenem času ne zaključijo z diplomskim delom, njihovo diplomsko delo so namreč že unovčili v podjetjih, s katerimi so sodelovali, pridobljen strokovni naziv, pa jim večinoma ne odpira nadaljnjih študijskih možnosti.

Primeri v več državah (npr. Finska, Švedska, Danska) kažejo tudi poseben odnos do financiranja poklicnega izobraževanja, ki je pogosto sofinanciran s štipendijami, če ne že brezplačen. S tem poskušajo spodbujati vseživljenjsko učenje, kar je tudi predpogoj za aktivno državljanstvo, hkrati pa omogoča usmerjanje v deficitarne poklice in karierno načrtovanje posameznika, neodvisno od zahtev delodajalca ali delovnega mesta. Podobno tudi Estonija, kjer je izobraževanje na poklicnih šolah za skoraj celotno populacijo financirano s strani države, celo za zasebne ustanove, če je za področje veliko povpraševanja, ki ga znotraj javnega sistema ni mogoče izvesti.

Mednarodna primerjava je pokazala, da obstaja velika vsebinska pestrost v programih, ki se v analizo vključenih državah izvajajo na ravneh po končanem srednjem izobraževanju. Vsaka lahko predstavlja pomembno podlago za nadaljnje razprave o umeščenosti višješolskega študija v slovenskem izobraževalnem prostoru, kot pri pripravi predlogov za posodobitev *izhodišč* in obravnavanju drugih pomembnih sistemskih vprašanj.

Osnovni pregled značilnosti izobraževanja med v *primerjavo* vključenimi državami v mednarodno primerjavo kaže, da višješolsko izobraževanje zaznamuje izrazita praktična naravnost s ciljem hitrega prehoda na trg dela. Med državami so številne podobnosti in razlike, ki se kažejo na sistemski in izvedbeni ravni. Po eni strani se kažejo možnosti odprtega dostopa do izobrazbe s priznavanjem znanja, pridobljenega po neformalni poti, s financiranjem in spodbujanjem izobraževanja na višjih ravneh, po drugi strani to omejuje povezovanje gospodarskega in izobraževalnega sektorja, ki usmerja predvsem v zaposlitev. Močno je prisotno spodbujanje vseživljenjskega učenja, z možnostjo prehajanja med programi in ob upoštevanju tudi želj študentov. Različno avtonomijo imajo tudi izobraževalne ustanove. Ponekod so avtonomne pri oblikovanju programov, a so pod skrbnim nadzorom, drugje se na državni ravni pripravljajo natančni programi, ki sledijo analizam potreb zaposlovalcev. Na EOK 5 je med izbranimi državami trajanje zelo različno, tudi

zgolj pol leta, na kar vpliva predhodna izobrazba oziroma izkazano znanje, pa vse do 3 let, z možnostjo neposrednega nadaljevanja na naslednjo raven.

Za EOK 5 je značilno tudi, da se izobraževanja lahko izvajajo ali v okviru visokošolskih ustanov ali na posebnih akademijah oziroma višjih šolah, te pa pokrivajo področja, ki so na nacionalni ravni najpomembnejša (npr. zdravstvena nega, izobraževanje, poslovne smeri) ali regijsko izpostavljena (npr. gozdarstvo, turizem).

Financiranje je javno ali prepuščeno posamezniku. V državah, kjer se PSI financira javno, države pokrivajo večino izdatkov za izvedbo in študij, na voljo so tudi štipendije. Spodbuja se sodelovanja med javnim in zasebnim sektorjem, pri čemer gospodarstvo lahko prispeva precejšen delež finančne spodbude, seveda za svoj specifičen sektor. Poseben del financiranja so raziskave na področju izobraževanja: od analiz trga dela do vključevanja novih oblik izobraževanja in usposabljanja, na primer mikrodokazila.

Prav predvidevanje potreb na trgu dela postaja čedalje bolj pomembno področje, ki vpliva na nadaljnji razvoj PSI. Nacionalni uradi spremljajo po eni strani podatke o brezposelnosti in potrebah po novih delovnih mestih ter hkrati iščejo kazalnike, ki napovedujejo spremembe načina dela v posameznih gospodarskih panogah. V nekaterih to vpliva neposredno na oblikovanje politike izobraževanja na nacionalni, regionalni in občinski ravni, hkrati pa so ta dognanja podlaga za svetovanje pri zaposlovanju. Drugod so v središču kariernega usmerjanja študent in njegove želje in zahteve, kar ustvarja poseben razkorak med povpraševanjem in ponudbo in posledično na pomanjkanje iskanega kadra.

Tako kot pri vstopu, se v državah, vključenih v mednarodno primerjavo, razlike pojavljajo tudi glede možnosti prehajanja v izobraževalnem sistemu. Za vpis na višjo raven morajo študenti, ki imajo ustrezno znanje poklicnega področja, opraviti na primer dodatne splošne izobraževalne kvalifikacije in imeti vsaj dve leti ustreznih delovnih izkušenj. Znanje lahko izkažejo tudi neformalno, kar preverja za posamezno področje ustanovljena komisija. To je osnova za pripravo individualnega načrta in s tem vpisa na višješolski študijski program.

Različnost programov narekujejo ključne industrije, ki so za državo pomembne in po drugi strani kažejo pomembne razlike v razločevanju med strokovnim, razvojnim ali poklicnim usposabljanjem. To se odraža tudi v trajanju izobraževanja in s pojavljanjem novih inovativnih programov, ki razširjajo možnosti PSI. Tako višješolska raven izobraževanja ponuja številne možnosti vseživljenjskega učenja, ki je pogosto

usmerjano in strukturirano v skladu s potrebami podjetij. Stalno strokovno izobraževanje v delovno aktivnem obdobju ne koristi le podjetjem, ampak tudi pomembno vpliva na osebni in poklicni razvoj posameznika. Prav programi na EOK 5 lahko vključujejo večji del učenja ob delu, ki se izvaja v matični delovni ustanovi, s čimer se spodbuja vseživljenjsko učenje, ki ni izključno vezano na delovno mesto.

Na evropski ravni potekajo številna mednarodna izobraževalna partnerstva, ki vzpostavljajo skupni izobraževalni prostor in hkrati s tem zagotavljajo zahtevano kakovost izobraževalnega sistema. To velja tudi na primer za Švico, ki z državami EU ohranja bilateralno sodelovanje in mobilnost na področju poklicnega usposabljanja.

9. Viri in literatura

Adult vocational training. (2021). Ministry of Children and Education. Adult vocational training. Dostopno na: <https://eng.uvm.dk/adult-education-and-continuing-training/adult-vocational-training>. [3.11.2023].

AMS Training Kompas. (2023). Dostopno na: <https://www.ausbildungskompass.at/info/15-Kolleg/>. [3.11.2023].

Austria – Fundamental principles and national policies. (2023). Eurydice. Austria. Organisation and governance. Dostopno na: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/austria/fundamental-principles-and-national-policies>. [6.11.2023].

Austrian Referencing Report. (2011). Dostopno na: https://europa.eu/europass/system/files/2022-05/Austrian_Referencing_Report%5B1%5D.pdf. [3.11.2023].

Bildungssystem Schweiz. (2023). *Post-compulsory education. Tertiary education. Higher Vocational education*. Dostopno na: <https://www.edk.ch/de/bildungssystem-ch/nachobligatorium/tertiaer/berufsbildung#hoehere-fachschulen>. [3.11.2023].

Cedefop – Avstria. (2021). *Vocational education and training in Europe: Austria*. Dostopno na: v <https://www.cedefop.europa.eu/en/tools/vet-in-europe/systems/austria-u2>. [3.11.2023].

Cedefop – Croatia. (2021). *Vocational education and training in Europe: Denmark*. Dostopno na: <https://www.cedefop.europa.eu/en/tools/vet-in-europe/systems/croatia-u2>. [3.11.2023].

Cedefop – Denmark. (2021). *Vocational education and training in Europe: Denmark*. Dostopno na: <https://www.cedefop.europa.eu/en/tools/vet-in-europe/systems/denmark>. [3.11.2023].

Cedefop – Estonia. (2021). *Vocational education and training in Europe: Estonia*. Dostopno na: <https://www.cedefop.europa.eu/en/tools/vet-in-europe/systems/estonia-u2>. [3.11.2023].

Cedefop – Finland. (2021). *Vocational education and training in Europe: Finland*. Dostopno na: <https://www.cedefop.europa.eu/en/tools/vet-in-europe/systems/finland-u2>. [3.11.2023].

- Cedefop – France. (2021). *Vocational education and training in Europe: France*. Dostopno na: <https://www.cedefop.europa.eu/en/tools/vet-in-europe/systems/france-u2>. [3.11.2023].
- Cedefop – Nederland. (2021). *Vocational education and training in Europe: Switzerland*. Dostopno na: <https://www.cedefop.europa.eu/en/tools/vet-in-europe/systems/nederland>. [3.11.2023].
- Cedefop – Portugal. (2021). *Vocational education and training in Europe: Portugal*. Dostopno na: <https://www.cedefop.europa.eu/en/tools/vet-in-europe/systems/portugal-u2>. [3.11.2023].
- Cedefop – Slovenia. (2021). *Vocational education and training in Europe: Slovenia*. Dostopno na: <https://www.cedefop.europa.eu/en/tools/vet-in-europe/systems/slovenia-u2>. [3.11.2023].
- Cedefop – Sweden. (2021). *Vocational education and training in Europe: Sweden*. Dostopno na: <https://www.cedefop.europa.eu/en/tools/vet-in-europe/systems/sweden-u2>. [3.11.2023].
- Cedefop – Switzerland. (2021). *Vocational education and training in Europe: Switzerland*. Dostopno na: <https://www.cedefop.europa.eu/en/tools/vet-in-europe/systems/switzerland>. [3.11.2023].
- Cedefop. (2023). Financing adult learning database (Podatki o financiranju izobraževanja odraslih). Dostopno na: <https://www.cedefop.europa.eu/en/tools/financing-adult-learning-db>. [1.10.23]
- Cedefop. (2021). Vocational education and training in Europe. Dostop na: <https://www.cedefop.europa.eu/en/tools/vet-in-europe/systems/sweden-u2>. [23.7.2023]
- Colleges and colleges for working people. (2023). Bundesministerium. Abc of Vocational schools. Colleges and colleges for working people. Dostopno na: <https://www.abc.berufsbildendeschulen.at/kollegs-und-kollegs-fuer-berufstaetige>. [3.11.2023].
- CPI. (2023). Aktualni strateški dokumenti. Dostopno na: <https://cpi.si/mednarodno-sodelovanje/aktualni-strateski-dokumenti-eu/>. [25. 11. 23]
- Croatia – Overview. (2023). Eurydice. Croatia. Overview. Dostopno na: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/croatia/overview>. [8.11.2023].
- Croatia – Upper secondary. (2022). Eurydice. Croatia. Upper secondary and post-

- secondary non-tertiary Education. Dostopno na:
<https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/croatia/upper-secondary-and-post-secondary-non-tertiary-education>. [8.11.2023].
- Cvjetičanin, D., Jensterle, N., Marentič, U., Muster, N., Šlander, M., in Prosen Šprajc, P. (2020). *Analiza evropskih strateških dokumentov*. Center RS za poklicno izobraževanje.
- Denmark – overview. (2023). Eurydice. National education Systems. Denmark. Overview. Dostopno na: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/denmark/overview>. [6.11.2023].
- Denmark – Upper secondary and post-secondary non-tertiary Education. (2023). Eurydice. National Education System Denmark. Overview. Upper secondary and post-secondary non-tertiary Education. Dostopno na: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/denmark/upper-secondary-and-post-secondary-non-tertiary-education>. [6.11.2023].
- Description of the eight EOK levels. (2023). Dostopno na: <https://europa.eu/europass/en/description-eight-EOK-levels>. [1.9.2023]
- Eichhorst, W., Rodríguez-Planas, N., Schmidl, R., in Zimmermann, K. F. (2015). A road map to vocational education and training in industrialized countries. *//r Review*, 68(2), 314–337.
- Enhanced Internationalisation of Danish Education and Training. (2004). Undervisnings Ministeriet. Enhanced Internationalisation of Danish Education and Training. Policy Paper to Parliament. Dostopno na: <https://static.uvm.dk/Publikationer/2004/internationalisation/>. [11.4.2023].
- Erhvervsakademiuddannelser, KVVU. (2023). CEDEFOP - Short-cycle higher education programmes leading to EOK level 5, ISCED 551,554 (Erhvervsakademiuddannelser, KVVU). Dostopno na: <https://www.cedefop.europa.eu/en/content/short-cycle-higher-education-programmes-leading-EOK-level-5-isced-551554-erhvervsakademiuddannelser>. [3.11.2023].
- Ermenc, K. S., in Mikulec, B. (2011). Slovensko ogrodje kvalifikacij med globalnim, evropskim in lokalnim. The Slovenian Qualifications Framework between the global, the European and local. *Sodobna pedagogika*, 61(4), 30–50.
- Estonia – Overview. (2023). Estonia. Overview. Dostopno na:

- <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/estonia/overview>. [6.11.2023].
- Eurydice. (2023). Sweden. Key Features of the Education System. Dostopno na: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/sweden/overview>. [23.7.2023].
- Finland – Ongoing reforms and policy developments. (2023). Eurydice. Finland. Ongoing reforms and policy developments. Dostopno na: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/finland/ongoing-reforms-and-policy-developments>. [7.11.2023].
- Fuller, A. (2015). Vocational education. *International encyclopedia of the social & behavioral sciences*, 25, 232–238.
- Guidance system in Denmark. (2021). Euro Guidance. National Guidance Systems. Guidance System in Denmark. Dostopno na: <https://euroguidance.eu/guidance-system-in-denmark#:~:text=In%20Denmark%2C%20guidance%20within%20the,the%20choice%20of%20youth%20education>. [4.11.2023].
- Higher Vocational Education. (b. l.). Bildungssystem Schweiz. Higher Vocational Education. Dostopno na: <https://www.edk.ch/de/bildungssystem-ch/nachobligatorium/tertiaer/berufsbildung#hoehere-fachschulen>. [3.11.2023].
- Highest education completed among the population in Denmark in 2022. (2023). Statista. Society. Education and Science. Dostopno na: <https://www.statista.com/statistics/874956/educational-attainment-of-the-population-in-denmark/#:~:text=As%20of%202022%2C%20the%20most,age%20had%20completed%20this%20education>. [4.11.2023].
- Hippach-Schneider, U. in Schneider, V. (2016). *Tertiary vocational education in Europe* (No. 178). Wissenschaftliche Diskussionspapiere.
- International Standard Classification of Education ISCED 2011 (2012). Montreal: UNESCO Institute for Statistics. Dostopno na: <https://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/international-standard-classification-of-education-isced-2011-en.pdf>. [1.9.2023].
- Introduction to the Danish VET system. (2008). Dostopno na: <https://static.uvm.dk/Publikationer/2008/VET2/kap01.html>. [3.11.2023].
- National Education Systems. (b. l.). European Commission. Eurydice. National

- Education Systems. Dostopno na: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems>. [3.11.2023].
- Netherlands – Fundamental principles. (2022). Eurydice. Netherlands. Organisation and governance. Fundamental principles and national policies. Dostopno na: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/netherlands/fundamental-principles-and-national-policies>. [8. 11.2023].
- Netherlands – Overview. (2023). Eurydice. Netherlands. Overview. Dostopno na: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/netherlands/overview>. [8. 11.2023].
- OEAD. (2023). The Austrian Education System. Second Chance Education (Zweiter Bildungsweg). Dostopno na: <https://www.bildungssystem.at/en/second-chance-education>. [3.11.2023].
- Osnabrüška deklaracija o poklicnem izobraževanju in usposabljanju Dostopno na: https://www.cedefop.europa.eu/files/osnabrueck_declaration_eu2020.pdf [1. 9.2023].
- Plevnik, T. (2011). Razvrščanje izobrazb v Sloveniji v razmerju do mednarodnih referenčnih klasifikacijskih orodij. *Sodobna Pedagogika*, 62(4), 102–124.
- Portugal – Overview. (2023). Eurydice. Portugal. Overview. Dostopno na: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/portugal/overview>. [8.11.2023].
- Rosina, H., Virgantina, V., Ayyash, Y., Dwiyantri, V., in Boonsong, S. (2021). Vocational education curriculum: Between vocational education and industrial needs. *ASEAN Journal of Science and Engineering Education*, 1(2), 105–110.
- Stukkatør. (2023). The ministry of Children and Education. The Education Guide. Stukkatør. Dostopno na: <https://www.ug.dk/uddannelser/erhvervsuddannelser/teknologibyggeriogtransport/stukkatoer>. [4.11.2023].
- Svet EU. (2020). Osnabruck declaration on vocational education and training as an enabler of recovery and just transitions to digital and green economies. Dostopno na: https://www.cedefop.europa.eu/files/osnabrueck_declaration_eu2020.pdf. [1. 9.2023].
- Sweden – Upper secondary and post secondary. (2022). Eurydice. Sweden. Upper secondary and post-secondary non-tertiary Education. Dostopno na:

- <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/sweden/upper-secondary-and-post-secondary-non-tertiary-education>. [8.11.2023].
- Sweden – Overview. (2023). Eurydice. Sweden. Overview. Dostopno na: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/sweden/overview>. [8.11.2023].
- Switzerland – Overview. (2023). Eurydice. Switzerland. Overview. Dostopno na: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/switzerland/overview>. [6.11.2023].
- Switzerland – Secondary and post-secondary non-tertiary education. (2023). Eurydice. Switzerland. Secondary and post-secondary non-tertiary education. Dostopno na: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/switzerland/secondary-and-post-secondary-non-tertiary-education>. [6.11.2023].
- Teknisk designer. (2023). The ministry of Children and Education. The Education Guide. Tejnisk Designer. Dostopno na: <https://www.ug.dk/uddannelser/erhvervsuddannelser/teknologibyggeriogtransport/teknisk-designer>. [4.11.2023].
- The Education Guide. (b. l.). Uddannelses Guiden. Ministry of Children and Education. Dostopno na: <https://www.ug.dk/6til10klasse>. [4.11.2023].
- The hidden potential of level 5 qualifications. (2014). European Centre for the Development of Vocational Training. Dostopno na: https://www.cedefop.europa.eu/files/9089_en.pdf. [4.11.2023].
- The Qualifica programme. (6.11.2017). The Qualifica Programme. Portugal. Dostopno na: https://eu.eventscloud.com/file_uploads/c3a0bef69b7531adda790f0d2820721a_TheQualificaProgramme2cPortugal-GonaloXufre.pdf. [8.11.2023].
- UNESCO in brief. (2023). Dostopno na: <https://www.unesco.org/en/brief>. [1.9.2023]
- UNESCO Institute for Statistics. (2012). International standard classification of education: ISCED 2011. *Comparative Social Research*, 30.
- UNESCO Institute for Statistics. (2012). International standard classification of education: ISCED 2011. *Comparative Social Research*, 30.
- Universities/Teacher Training. (2023). EDK. Universities/teacher training. Dostopno na: <https://www.edk.ch/de/themen/hochschulen>. [3.11.2023].
- Upper secondary and post-secondary non-tertiary Education Denmark. (2023).

- European Commission. Eurydice. Denmark. Dostopno na:
<https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/denmark/upper-secondary-and-post-secondary-non-tertiary-education>. [4.11.2023].
- VET courses. (2023). Life in Denmark. Everything about a school and education. Vocational education and training – VET courses. Dostopno na:
<https://lifeindenmark.borger.dk/school-and-education/upper-secondary-education/vocational-education-and-training---vet---courses>. [4.11.2023].
- VET Schools and Colleges in Austria. (2023). Dostopno na:
<https://www.abc.berufsbildendeschulen.at/vet-schools-and-higher-colleges-in-austria>. [3.11.2023].
- Vocational Education and Training in Denmark. (2019). Ministry of Children and Education. Dostopno na: <https://eng.uvm.dk/upper-secondary-education/vocational-education-and-training-in-denmark>. [4.11.2023].
- Vocational education and training in Sweden. (2023). Vocational education and training in Sweden. Short description. Dostopno na:
<https://www.cedefop.europa.eu/en/publications/4212?etrans=sl>. [23.7.2023].
- Webudvikler. (2023). The ministry of Children and Education. The Education Guide. Webudvikler. Dostopno na:
<https://www.ug.dk/uddannelser/erhvervsuddannelser/teknologibyggeriogtransport/webudvikler>. [4.11.2023].
- Zakon o poklicih. (2008). Professions Act. Dostopno na:
<https://www.riigiteataja.ee/en/eli/521032019015/consolide>. [6.11.2023].
- Zakon o priznavanju tujih poklicnih kvalifikacij. (2008). Recognition of Foreign Professional Qualifications Act¹. Dostopno na:
<https://www.riigiteataja.ee/en/eli/504022016010/consolide>. [6.11.2023].
- Zakon o ustanovah poklicnega izobraževanja. (2023). Vocational Educational Institutions Act. Dostopno na:
<https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/517062014003/consolide/current> [6.11.2023].

10. Priloge

10.1. Organizacije, povezane s poklicnim izobraževanjem v državah EU

Država*	Vpisni pogoji
Finska / Opetushautitus – Nacionalna agencija za izobraževanje, ki deluje v okviru finskega Ministrstva za izobraževanje in kulturo Opetus – Ministrstvo za izobraževanje in kulturo (Opetus, b. l.).	Opetushautitus – Finska nacionalna agencija za izobraževanje skrbi za razvoj izobraževanja in usposabljanja, predšolske vzgoje in vseživljenjskega učenja ter spodbujanje internacionalizacije na Finskem (Opetushautitus, b. l.). Opintopolku Studyinfo – je uradna spletna stran za objavljanje informacij o študijskih programih, tudi s področja poklicnega in strokovnega izobraževanja. Izvajalci izobraževanja in visokošolske ustanove na njem objavljajo informacije o svojih študijskih programih (Opintopolku – VET, b. l.).
Švedska / MYH – Švedska nacionalna agencija za višje poklicno izobraževanje	MYH – glavno področje agencije je visokošolsko poklicno izobraževanje na Švedskem (HVE), ključna naloga pa je zagotoviti, da programi višjega strokovnega izobraževanja izpolnjujejo potrebe trga dela po usposobljeni delovni sili (MYH, b. l.).
Hrvaška / AVETAE – Agencija za strokovno obrazovanje i obrazovanje odraslih	AVETAE je leta 2010 ustanovila Republika Hrvaška z namenom načrtovanja, razvoja, organizacije, spremljanja in izboljšanja sistema poklicnega izobraževanja in usposabljanja ter izobraževanja odraslih na Hrvaškem.
Portugalska / DGERT – Generalni direktorat za zaposlovanje in industrijske odnose IEFP – Instituto do emprego e formacao profesional – Inštitut za zaposlovanje in usposabljanje	DGERT – podpira oblikovanje politik na področju zaposlovanja, poklicnega usposabljanja, akreditacije ponudnikov usposabljanja, urejanja dostopa do poklicev ter industrijskih odnosov in delovnih pogojev (Refernet – DGERT, 2023). IEFP – naloge Inštituta za zaposlovanje in usposabljanje, ki je nacionalna služba za zaposlovanje so boj proti brezposelnosti, organizacija trga dela (The IEF – Duties, b. l.).
Avstrija / AQ Austria QIBB (Quality assurance in vocational schools)	AQ Austria (Agencija za zagotavljanje kakovosti in akreditacije Avstrija) – je agencija, ustanovljena za razvoj in izvajanje postopkov zunanega zagotavljanja kakovosti. Trenutno prestaja revizijo, ki jo vodi ENQA (ENQA – AQ Austria, 2021). QIBB – sistem se še vzpostavlja in naj bi bil dokončno vzpostavljen do konca šol. l. 2023 oz. 2024.

Modernizacija poklicnega izobraževanja –
Mednarodna primerjava višjega strokovnega izobraževanja

Švica / SERI – State Secretariat for Education, Research and Innovation. SFUVET – Swiss federal university of vocational education and training EAER – Federal department of Economic Affairs, Education and Research	Naloge SERI se nanašajo na usklajevanje sodelovanja med kantoni in strokovnimi organizacijami za področje PSI (SBFI – Vocational education ... b. l.). Švicarska zvezna univerza a poklicno izobraževanje in usposabljanje SFUVET je strokovna ustanova, ki izvaja dejavnosti izobraževanja in usposabljanja strokovnjakov za delo na področjih PSI, raziskave in razvoj poklicev (About SFUVET, b. l.). Zvezni sekretariat za ekonomske zadeve, izobraževanje in raziskave EAER opredeljuje okvirne pogoje za gospodarstvo in trg dela, določa pravila, ki veljajo v zasebnem sektorju in kmetijstvu, ter zastopa interese švicarskega gospodarstva v tujini (Federal Department of Economic Affairs, Education and Research, b. l.).
Francija / France Competences – nacionalna organizacija za financiranje in regulacijo poklicnega izobraževanja in vajeništva	France Compétences – naloga organizacije je financiranje, urejanje in izboljšanje sistema poklicnega izobraževanja in vajeništva (France Competences, b. l.). QUALIOP – projekt za zagotavljanje kakovosti poklicnega in strokovnega izobraževanja, ki ga vodi ministrstvo za delo, socialne zadeve in inkluzijo (Qualiopi, 2023).
Estonija* Ministrstvo za izobraževanje in raziskave – Haridus -ja teadus ministerium	Ministrstvo za izobraževanje in raziskave skrbi za vsa področja in ravni izobraževanja, vključno s poklicnim, za razvoj poklicnega izobraževanja pa se Estonija naslanja na dokumente, sklepe in razvojne načrte Evropske unije (Ministry of education ... 2022).

Nizozemska in Danska zaradi nepopolnih podatkov nista vključeni

10.2. Ključne industrije v državi

Država	Ključne industrije
Finska	Kovine in kovinski izdelki, elektronika, stroji in znanstveni instrumenti, ladjedelništvo, celuloza in papir, živila, kemikalije, tekstil, oblačila
Danska	Vetne turbine, farmacevtski izdelki, medicinska oprema, gradnja in obnova ladij, kovine, kemikalije, predelava hrane, stroji in transportna oprema, tekstil, elektronika, gradbeništvo, pohištvo in drugi lesni izdelki
Švedska	Železo in jeklo, natančna oprema (ležaji, radijski in telefonski deli, oborožitev), lesna celuloza in izdelki iz papirja, predelana hrana, motorna vozila.
Hrvaška	Kemikalije in plastika, strojno orodje, kovinski izdelki, elektronika, aluminij, papir, lesni izdelki, gradbeni materiali, tekstil, ladjedelništvo, nafta in rafiniranje nafte, hrana in pijača, turizem

Modernizacija poklicnega izobraževanja –
Mednarodna primerjava višjega strokovnega izobraževanja

Portugalska	Tekstil, obutev, les in pluta, papir in celuloza, kemikalije, goriva in maziva, avtomobilski deli, navadne kovine, minerali, porcelan in keramika, stekleni izdelki, tehnologija, telekomunikacije; mlečni izdelki, vino, druga živila; gradnja in obnova ladij; turizem, plastika, finančne storitve, optika
Avstrija	Gradbeništvo, stroji, vozila in njihovi deli, hrana, kovine, kemikalije, les in papir, elektronika, turizem
Švica	Stroji, kemikalije, ure, tekstil, precizni instrumenti, turizem, bančništvo, zavarovalništvo, farmacija
Nizozemska	Kmetijska industrija, kovinski in strojni izdelki, električni stroji in oprema, kemikalije, nafta, gradbeništvo, mikroelektronika, ribolov
Francija	Stroji, kemikalije, avtomobili, metalurgija, letala, elektronika, tekstil, predelava hrane, turizem
Estonija	Hrana, strojništvo, elektronika, les in lesni izdelki, tekstil; informacijska tehnologija, telekomunikacije

10.3. Glavne izobraževalne ustanove

Država*	Glavne izobraževalne ustanove
Finska	Občinske poklicne šole, industrijske šole in šole storitvenega sektorja
Danska	Poslovne in tehnične šole – akademij (dan. Erhvervsakademier) Poklicne šole, centri za usposabljanje in zasebni ponudniki Poklicne šole v sodelovanju s podjetji
Švedska	Državne institucije za višješolsko izobraževanje, občine, posamezniki ali pravni organi.
Hrvaška	Poklicne in tehnične šole Ustanove višjega izobraževanja
Portugalska	Programe izvajajo javne, zasebne in združne šole Poklicna središča, ki jih vodi Institut za izobraževanje in usposabljanje IEFPP Tehnološke šole in Drugi izvajalci usposabljanja, ki jih certificira ministrstvo za delo
Avstrija	Visoke šole za inženirstvo, umetnost in obrt Visoke šole za poslovno upravljanje (poslovne akademije) Visoke šole za management in storitvene dejavnosti Visoke šole za kmetijstvo in gozdarstvo Visoke šole za osnovno pedagogiko Tudi zasebne šole imajo statusom javne
Nizozemska	Univerze za uporabne znanosti (niz. Hogescholen) Akreditirane zasebne ustanove ponujajo podobne programe

Modernizacija poklicnega izobraževanja –
Mednarodna primerjava višjega strokovnega izobraževanja

	Javne in zasebne šole
Francija	Vajeniška središča
	Priznavanje izobrazbe skozi potrjevanje neformalnih izkušenj

* Švica in Estonija zaradi nepopolnih podatkov nista vključeni.

